

Projektas: „Vilniaus miesto savivaldybės ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studijos parengimas“, Nr. VP1-4.2-VRM-02-R-02-003

Veikla: Vilniaus miesto savivaldybės Švietimo, kultūros ir sporto departamento reguliavimo sričiai priskirtų įstaigų šilumos ūkio valdymo galimybių studija

Galutinė – 2015 m. kovo 9 d.

Versija: V01

Konsultantai:

Vilnius, 2015

TURINYS

TURINYS	2
PRIEDAI	2
PAGRINDINĖS SANTRUMPOS	5
AUTORINĖS TEISĖS IR ATSAKOMYBĖS APRIBOJIMAS	7
1.1.1. ĮVADAS	8
1.1.2. SANTRAUKA	9
1.1.3. ENERGETINIO EFEKTYVUMO PRIEMONIŲ DIEGIMO SU PRIVAČIU KAPITALU KLIŪTYS IR TEISINIO ĮGYVENDINIMO MODELIO ANALIZĖ	13
1.1.4. PROJEKTO KONTEKSTAS, IDENTIFIKAVIMAS IR RIBOS	34
1.1.4.1. Projekto kontekstas	34
1.1.4.2. Projekto tikslinės grupės, socialinės – ekonominės naudos gavėjai ir socialinis kontekstas	43
1.1.4.3. Problemos, kurioms spręsti siūlomas projektas, teisinis kontekstas ir reglamentavimas	44
1.1.4.4. Projekto apimties ribos ir sąsajos su kitais projektais	48
1.1.5. PROJEKTO ĮGYVENDINIMO TEISINIŲ GALIMYBIŲ (ĮVERTINANT ESCO SUTARČIŲ TAIKYMO GALIMYBES) ANALIZĖ	51
1.1.6. PROJEKTO ĮGYVENDINIMO TEISINIŲ PROCEDŪRŲ VEIKSMŲ ANALIZĖ, VPSP PROCEDŪRŲ TAIKYTINUMO ANALIZĖ	58
PROJEKTO ĮGYVENDINIMO TRUKMĖ	58
PROJEKTO ETAPAI	58
1.1.7. PILOTINIŲ OBJEKTŲ TECHNINIS IR EKONOMINIS VERTINIMAS	59
1.1.8. VILNIAUS M. 2010-2020 METŲ STRATEGINIO PLANO PAKEITIMŲ PROJEKTAS 59	
IŠVADOS	60
ŠALTINIAI	62
PRIEDAI	64

PRIEDAI

- 1. PILOTINIŲ OBJEKTŲ ATNAUJINIMO TECHNINIS VERTINIMAS**
- 2. PILOTINIŲ OBJEKTŲ INVESTICIJŲ EKONOMINIO ATSIPIRKIMO VERTINIMAS**
- 3. VILNIAUS M. 2010-2020 METŲ STRATEGINIO PLANO PAKEITIMŲ PROJEKTAS**
- 4. LIETUVOS MOKYKLŲ IR DARŽELIŲ PASTATŲ TIPŲ IDENTIFIKAVIMO
APKLAUSOS REZULTATŲ APIBENDRINIMAS**

PAGRINDINĖS SĄVOKOS

Departamentas	Vilniaus miesto savivaldybės Švietimo, kultūros ir sporto departamentas.
Dienolaipsniai	Vidaus patalpų ir išorės oro temperatūrų skirtumo šildymo sezono metu ir šio periodo trukmės sandauga.
Energetinis parašas	santykinių energijos sąnaudos tenkančių vienam šildymo sezono dienolaipsniui priklausomybė nuo vidutinės nagrinėjamo periodo (1 mėnesio) temperatūros.
Investavimas	LR investicijų įstatymo nustatytais būdais atliekami investuotojo veiksmai, kuriais jis įgyja nuosavybės teisę arba kreditoriaus reikalavimo teisę į investavimo objektą arba teisę šį objektą valdyti ir naudoti. Sąvoka apibrėžta LR investicijų įstatyme (Žin., 1999, Nr. 66-2127).
Investicijos	Piniginės lėšos ir įstatymais bei kitais teisės aktais nustatyta tvarka įvertintas materialusis, nematerialusis ir finansinis turtas, kuris investuojamas siekiant iš investavimo objekto gauti pelno (pajamų), socialinį rezultatą (švietimo, kultūros, mokslo, sveikatos ir socialinės apsaugos bei kitose panašiose srityse) arba užtikrinti valstybės funkcijų įgyvendinimą.
Koncesija	Vadovaujantis koncesijos sutartimi ir joje nustatytais sąlygomis suteikiančiosios institucijos koncesininkui pagal šį LR koncesijų įstatymą suteikiamas leidimas vykdyti ūkinę komercinę veiklą, susijusią su infrastruktūros objektų projektavimu, statyba, plėtra, atnaujinimu, pakeitimu, remontu, valdymu, naudojimu ir (ar) priežiūra, teikti viešąsias paslaugas, valdyti ir (ar) naudoti valstybės, savivaldybės turtą (tarp jų eksploatuoti gamtos išteklius), kai koncesininkas pagal koncesijos sutartį prisiima visą ar didžiąją dalį su tokia veikla

Vilniaus miesto savivaldybės ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studija

susijusios rizikos bei atitinkamas teises ir pareigas, o koncesininko atlyginimą už tokią veiklą sudaro tik teisės užsiimti atitinkama veikla suteikimas ir pajamos iš tokios veiklos ar tokios teisės suteikimas ir pajamos iš tokios veiklos kartu su atlyginimu, mokamu koncesininkui suteikiančiosios institucijos, atsižvelgiant į jos prisiimtą riziką.

Sąvoka apibrėžta LR koncesijų įstatyme (Žin., 1996, Nr. 92-2141; 2003, Nr. 70-3163).

Norminis suvartojimas	Pagal norminį šildymo sezoną perskaičiuoti energijos suvartojimai.
Norminis šildymo sezonas	Statybinėje klimatologijoje (RSN-156-94) apibrėžtos trukmės (220 parų) ir vidutinės temperatūros (0,7°C) šildymo sezonas.
Privatus subjektas	Ūkio subjektas, kurio tikslas – tenkinti privačius interesus.
Realus suvartojimas	Apskaitos prietaisų užfiksuotas energijos suvartojimas nagrinėju periodu, realaus šildymo sezono sąlygomis.
Taisyklės	Viešojo ir privataus sektorių partnerystės projektų rengimo ir įgyvendinimo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. lapkričio 11 d. nutarimu Nr.1480 (Žin., 2009.11.19, Nr.: 137, 5998).
Valdžios ir privataus subjektų partnerystė	Viešojo ir privataus sektorių partnerystės būdas, kai privatus subjektas valdžios ir privataus subjektų partnerystės sutartyje nustatytais sąlygomis investuoja į valdžios subjekto funkcijoms priskirtas veiklos sritis ir šiai veiklai vykdyti reikalingą valstybės arba savivaldybės turtą ir vykdo tose srityse LR investicijų įstatyme nustatytą veiklą, už kurią privačiam subjektui atlyginimą moka valdžios subjektas. Sąvoka apibrėžta LR investicijų įstatyme (Žin., 1999, Nr. 66-2127)
Valdžios subjektas	Vilniaus miesto savivaldybės administracija.
Viešasis pirkimas	Perkančiosios organizacijos atliekamas ir LR viešųjų pirkimų

Vilniaus miesto savivaldybės ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studija

įstatymu reglamentuojamas prekių, paslaugų ar darbų pirkimas, kurio tikslas – sudaryti viešojo pirkimo–pardavimo sutartį.

Sąvoka apibrėžta LR viešųjų pirkimų įstatyme (Žin. 1996, Nr. 84-2000).

Viešasis sektorius

Apibendrintas nacionalinio, regioninio ar savivaldybės lygmens valdžios institucijų pavadinimas. Naudotinas apibūdinti visus juridinius subjektus, kurių veiklos tikslas – viešųjų interesų tenkinimas.

Viešojo ir privataus sektorių partnerystė

Valstybės arba savivaldybės institucijos ir privataus subjekto įstatymuose nustatyti bendradarbiavimo būdai, kuriais valstybės arba savivaldybės institucija perduoda jos funkcijoms priskirtą veiklą privačiam subjektui, o privatus subjektas investuoja į šią veiklą ir jai vykdyti reikalingą turtą, už tai gaudamas įstatymų nustatytą atlyginimą.

Sąvoka apibrėžta LR investicijų įstatyme (Žin., 1999, Nr. 66-2127).

PAGRINDINĖS SANTRUMPOS

EPC – sutarties dėl energijos vartojimo efektyvumo modelis.

ES – Europos Sąjunga.

ESCO – energijos paslaugų teikimo įmonė.

CK – Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas.

LR – Lietuvos Respublika.

VIPA – Viešųjų investicijų plėtros agentūra

VPI – Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas.

VPSP – viešojo ir privataus sektorių partnerystė.

VŽPP – valdžios ir privataus subjektų partnerystė.

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

Paveikslas Nr. 1. EPC, ESCO modelio įgyvendinimo mokėjimų struktūra.	18
Paveikslas Nr. 2. Energetinės veiklos sutarties schema, kai finansuojama ESCO.	20
Paveikslas Nr. 3. Energetinės veiklos sutarties schema, kai finansuojamas galutinis vartotojas.....	21
Paveikslas Nr. 4. VžPP schema.	27
Paveikslas Nr. 5. Koncesijos schema.	29
Paveikslas Nr. 6. Pagrindiniai Lietuvos energetikos sektoriaus strateginiai principai.....	39
Paveikslas Nr. 7. Šilumos suvartojimo palyginimas.	40
Paveikslas Nr. 8. ESCO modelis centrinės valdžios viešiesiems pastatams modernizuoti.....	50
Paveikslas Nr. 9. Darbų išskaidymo struktūra.	58

LENTELIŲ SĄRAŠAS

Lentelė Nr. 1. 50/50 metodika.	16
Lentelė Nr. 2. ESCO sąvoka, nauda.....	17
Lentelė Nr. 3. VPSP modeliui būdingi požymiai.....	26
Lentelė Nr. 4. Tradicinių viešųjų pirkimų ir VžPP palyginimas.....	31
Lentelė Nr. 5. ES 28 energijos vartojimo ir BVP kitimo raida 1995 – 2013 m.	35
Lentelė Nr. 6. Ekonominio naudingumo vertinimo kriterijai.	56
Lentelė Nr. 7. Projekto grafikas.	59

AUTORINĖS TEISĖS IR ATSAKOMYBĖS APRIBOJIMAS

© Visos teisės saugomos –2015 m. Informacijos, pateikiamos šioje studijoje panaudojimas, yra leidžiamas su nuoroda į šaltinį.

Šią galimybių studiją rengusių ekspertų komanda rėmėsi jiems pateikta informacija ir dokumentais, tarpinių rezultatų derinimo metu pasitvirtinta galimybių studijos ir projekto apimti. Atsiradus papildomai informacijai ar pokyčiams, nulemtiems pateiktos informacijos ar dokumentų netikslumų ar pasikeitusių poreikių, šioje studijoje pateikiamų išvadų ir rekomendacijų pakeitimas, atnaujinimas yra už studijos rengėjams numatytos techninės užduoties ribų.

1.1.1. ĮVADAS

Ši galimybių studija parengta Vilniaus miesto savivaldybės administracijos užsakymu įgyvendinant projektą „Vilniaus miesto savivaldybės ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studijos parengimas“, Nr. VP1-4.2-VRM-02-R-02-003.

Projekte numatyta papildoma veikla, kuri įgyvendinama šiuo papildomu analitiniu tiriamuoju darbu - atlikti Vilniaus miesto savivaldybės švietimo įstaigų šilumos ūkio energetinio efektyvumo priemonių diegimo teisinio įgyvendinimo vertinimą ir planą.

Projekto „Vilniaus miesto savivaldybės ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studijos parengimas“ iniciatorius – Vilniaus miesto savivaldybės administracija.

Vilniaus miesto savivaldybės 2010 – 2020 m. strateginiame plėtros plane yra numatyta viena iš plėtros sričių - kultūros, sporto ir laisvalaikio infrastruktūros plėtra, švietimo, sveikatos ir socialinių paslaugų sistemų tobulinimas, atsižvelgiant į tai, šio tiriamojo darbo rezultatai ir jų taikymas tiesiogiai prisideda prie minėto uždavinio įgyvendinimo.

Dar 2013 m., vykdant ankstesnius tyrimus, identifikuota, kad Vilniaus miesto biudžete ypač ženkliai mažinamos išlaidos infrastruktūros objektų plėtrai, aplinkos ir kraštovaizdžio apsaugai, informacinės visuomenės plėtrai, būsto plėtrai, seniūnijų veiklos programoms, sveikatos apsaugai, turizmo plėtrai, senamiesčio atgaivinimo programai, socialinei apsaugai, kūno kultūros ir sporto plėtrai, kultūros veiklos bei verslo aplinkos gerinimo programoms. Atitinkamai Vilniaus miesto savivaldybė, kaip ir daugelis kitų viešojo sektoriaus organizacijų, patiria finansinių išteklių trūkumo problemą, todėl būtina įvertinti kaštų mažinimo alternatyvas.

Energijos efektyvumas, tame tarpe viešųjų pastatų renovacija, yra vienas iš ne tik Vilniaus miesto savivaldybės, bet ir Lietuvos prioritetų energetikos sektoriuje. Savivaldybės išlaidų struktūroje, energetinės sąnaudos, ypatingai šilumos kaštai kartu su darbuotojų darbo užmokesčiu sudaro didžiausią dalį.

Kaip viena iš matomų sričių galimiems biudžeto sutaupymams yra EPC (angl. Energy performance contract) (toliau – EPC) sutarčių dėl energijos taupymo tarp pastato

savininko ir ESCO (angl. Energy Service Company) (toliau – ESCO) taikymas atnaujinant savivaldybės infrastruktūrą.

Taikant EPC teisinį modelį tiek Lietuvoje, tiek Vilniaus miesto savivaldybės viešųjų pastatų renovacijai būtų pritraukiamas privatus kapitalas, energijos sutaupymų nesėkmės rizika nuo vartotojo perkeliama investuotojui. Tai leistų pasiekti geriausią kainą už pinigus ir leistų pasiekti kaštų sutaupymą.

Atsižvelgiant į siekį įvertinti EPC sutarčių taikytinumo galimybes ir yra vykdomas šis tyrimas, įvertinantis teises, ekonomines bei inžinerines prielaidas energetinio efektyvumo projektų įgyvendinimui kartu su privačiu kapitalu.

1.1.2. SANTRAUKA

Prieš detalizuojant šia galimybių studija atliktos analizės apimtį, svarbu suvokti tyrimo kontekstą.

Vilniaus miesto savivaldybės Švietimo, kultūros ir sporto departamentui pavaldžios 327 įstaigos, iš kurių 108 bendrojo lavinimo mokyklos, 140 ikimokyklinio ugdymo įstaigos, 32 neformaliojo vaikų švietimo įstaigos, 28 kultūros įstaigos bei 13 sporto įstaigų. Šių įstaigų išlaidos šilumos, elektros energijai įsigyti dėl nepakankamai efektyvaus minėtų išteklių naudojimo yra ženklios.

Vilniaus miesto savivaldybės Švietimo, kultūros ir sporto departamentui (toliau – Departamentas) pavaldžių įstaigų ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studijoje, rengtoje PERITUS 2014 m. Vilniaus miesto savivaldybės administracijos užsakymu, buvo identifikuota išlaidų struktūra, tenkanti Departamentui pavaldžių įstaigų pastatų ūkio priežiūrai, eksploatavimui ir kitoms pagalbinėms veikloms, 2012 metais buvo išleista daugiau nei 120 mln. litų (duomenys iš 217 organizacijų). Pagrindiniai šių išlaidų objektai yra keli:

- darbo užmokestis pastato priežiūros veikloms – 43,6 mln. Lt (36%);
- pastatų šildymas ir karšto vandens pašildymas – 36,8 mln. Lt (31%);
- maisto prekių tiekimas – 20,8 mln. Lt (17%);

- kitos išlaidos – 18,9 mln. Lt (16%).¹

Bendroje išlaidų struktūroje energiniai resursai pastato eksploatacijai (išlaidos šildymui, elektrai ir vandeniui) sudaro didžiausią dalį – 40 proc.. Minėtoje galimybių studijoje buvo atlikta bendro pastatų efektyvumo būklės lygio sąlyginė išraiška 1 kvadratinio metro išlaidų šildymui rodikliu (rodiklis buvo gautas bendras patalpų šildymo ir karšto vandens pašildymo išlaidas padalinus iš bendro pastatų ploto). Palyginus šį rodiklį darželiuose ir mokyklose galima daryti išvadą apie reikšmingą skirtumą: darželio pastatų 1 kvadratinio metro šildymui išleidžiama 73,06 Lt; mokyklose šis rodiklis siekia 55,7 Lt vienam kvadratiniam metrui; tai yra 23,8 proc. mažesnės sąnaudos 1 kv. metro šildymui.²

Išlaidų mažinimas turi neabejotiną teigiamą poveikį savivaldybės biudžetui trumpu laikotarpiu, tačiau ne visos išlaidų mažinimo priemonės optimizuoja savivaldybės biudžeto išlaidas ilgu laikotarpiu. Neoptimalus investicijų dydis arba neoptimaliai paskirstomos investicijos gali nemažinti, o didinti biudžeto išlaidas ilguoju laikotarpiu. Todėl savivaldybės biudžetas turėtų būti optimizuojamas tiek trumpuoju, tiek ilguoju laikotarpiu.

Atsižvelgiant į siekį optimizuoti išlaidas bei įvertinti išlaidas mažinančių energetinio efektyvumo priemonių taikymo (pritraukiant privatą kapitalą) galimybes, šia galimybių studija įgyvendinti žemiau detalizuojami tikslai ir uždaviniai.

Projekto tikslas - įvertinti teises galimybes optimizuoti Vilniaus miesto savivaldybės Švietimo, kultūros ir sporto departamento reguliavimo sričiai priskirtų įstaigų sunaudojamos energijos kiekį, tokiu būdu mažinti išlaidas energetinių resursų įsigijimui.

Projektu siekiama nustatyti pačias efektyviausias turimų pastatų modernizavimo galimybes, atsižvelgiant į Vilniaus miesto savivaldybės, kaip viešojo subjekto statusą turinčio juridinio asmens, finansines galimybes įgyvendinti įvairaus pobūdžio ir masto teisinius sunaudojamos energijos efektyvumo didinimo modelius.

Projekto uždaviniai:

¹ Vilniaus miesto savivaldybės Švietimo, kultūros ir sporto departamentui pavaldžių įstaigų ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studija (2014)

² Vilniaus miesto savivaldybės Švietimo, kultūros ir sporto departamentui pavaldžių įstaigų ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studija (2014)

Vilniaus miesto savivaldybės ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studija

- išanalizuoti esamą energijos suvartojimo kiekį ir įvertinti galimybes didinti sunaudojamos energijos efektyvumą, mažinant sunaudojamos energijos kiekį;
- nustatyti energetinio efektyvumo didinimo teisinės galimybes, t.y. kokių įstatymų reglamentuojamu modeliu galima pasiekti didesnę energetinę efektyvumą;
- nustatyti galimas energetinio efektyvumo projektų įgyvendinimo teisinės alternatyvas bei pateikti užsienio valstybių gerąją praktiką;
- pateikti siūlomų įgyvendinti veiksnių ekonominį vertinimą pagal faktinius esamos situacijos duomenis, identifikuojant galimus sutaupymus bei galimą ekonominę naudą;
- analizuoti socialinį aspektą – kokią įtaką turės projektų įgyvendinimas pastatų lankytojams, darbuotojams, bei kokių būdu minėtieji asmenys gali įtakoti sunaudojamos energijos efektyvumo didinimą;
- parengti teisinės rekomendacijas viešųjų pirkimų vykdymo klausimais;
- parengti Vilniaus m. 2010-2020 metų strateginio plano keitimo rekomendacijas.

Pagrindinės problemos, kurioms spręsti skiriamas projektas – nepakankamai efektyvus Vilniaus miesto savivaldybės Švietimo, kultūros ir sporto departamento reguliavimo sričiai priskirtų įstaigų turimų pastatų energijos sunaudojimas, kuris neatitinka ES keliamų energetinio efektyvumo reikalavimų, bei nepakankamos investicijos pastatų atnaujinimui, modernizavimui dėl ribotų Vilniaus miesto savivaldybės finansinių galimybių. Taip pat paminėtina, kad tiek pastatų lankytojai, tiek darbuotojai nėra tinkamai supažindinti su galimybėmis taupyti energijos resursus ir nesuvokia didžiulės savo veiksnių įtakos, t.y. galimi sutaupymai vien keičiant įpročius.

Nors Lietuvoje ir nėra išplėtotas EPC modelio taikymo praktika, tačiau yra sudarytos teisinės prielaidos bendrų energetinio efektyvumo projektų įgyvendinimui kartu su privačiu kapitalu – ESCO įmonėmis. **Analizuojant galimas teisinės formas EPC sutarčių sudarymui, nagrinėtos netaikant VPSP ir taikant VPSP alternatyvos. Įvertinus užsienio šalių patirtį bei atlikus teisinę galimų EPC sutarčių analizę galima padaryti šias išvadas:**

- pastatų renovavimas galimas tiek tradicinių viešųjų pirkimų būdu, tiek privatų subjektą pritraukiant VPSP sutartimi pagal LR viešųjų pirkimų įstatymą;

Vilniaus miesto savivaldybės ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studija

- energijos sąnaudų mažinimui tarptautinėje praktikoje plačiai naudojamas ir Lietuvoje pradedamas naudoti ESCO modelis sudaro prielaidas neturint finansinių resursų atsinaujinti renovuotiną ir energetiškai neefektyvą turtą;
 - EPC sutartis sudarant VPSP modeliu, taikytinos VPSP projektams privalomos procedūros - Taisyklės;
 - įvertinant tai, kad įgyvendinami ESCO tipo projektai negeneruoja pajamų, t.y. socialiniai projektai ir įvertinant tai, kad mokyklų ir kitų objektų ūkio valdymo paslaugų mokėjimų vykdytojas yra savivaldybė, tinkama mokyklų ūkio valdymo optimizavimo (energetinio efektyvumo gerinimo, taikant EPC sutartis) VPSP forma - VžPP.

Siekiant įsitikinti privataus kapitalo susidomėjimu, kartu ir siekiant formuoti rinką bei siekiant standartizuoti konkursų organizavimo procesus, išstbulinti konkursų organizavimo dokumentaciją rekomenduojama pradėti įgyvendinti ESCO tipo projektus pilotiniuose objektuose.

Galimybių studijos metu buvo identifikuoti trys galimi pilotiniai objektai (chorinio dainavimo mokykla „Liepaitės“, lopšelis – darželis „Šnektis“ ir „Žiburio“ pradinė mokykla) bei atliktas išsamus objektų atnaujinimo techninis įvertinimas, apimantis šilumos, elektros (apšvietimo) bei vandens tiekimo priemonių atnaujinimo poreikį, galimybes, kaštų įvertinimą bei sutaupymų potencialą.

Taip pat atliktas kitų Lietuvos savivaldybių to paties tipo, kaip Vilniuje, mokyklų, ikimokyklinio ugdymo ir kitų įstaigų duomenų tyrimas apklausos būdu, kuris suteikia Vilniaus miesto savivaldybės administracijai galimybę pasilyginti energetines sąnaudas su kitomis tokiais pačiais pastatus valdančiomis savivaldybėmis bei vertinant lyginamuosius duomenis priimti strateginius optimizavimo sprendimus.

1.1.3. ENERGETINIO EFEKTYVUMO PRIEMONIŲ DIEGIMO SU PRIVAČIU KAPITALU KLIŪTYS IR TEISINIO ĮGYVENDINIMO MODELIO ANALIZĖ

Energijos efektyvumas reiškia, kad naudojant mažesnę energijos kiekį, pasiekiamas tas pats našumas. Didesnio našumo galima pasiekti naudojant šildymui, apšvietimui, šaldymui (jei taikoma) reikiamą energiją ir pan.

Energijos efektyvumo didinimas turi daug privalumų. Atsižvelgiant į tai, kad didžioji sunaudojamos energijos dalis gamina „šiltnamio efektą“ sukeliančias dujas, tiesiogiai įtakojančias neigiamus klimato pokyčius, sunaudojamos energijos mažinimas, efektyvumo didinimas vertintini kaip teigiami sprendiniai. Energijos suvartojimo sumažinimas atitinkamai mažina ir vartotojų, verslo, viešojo sektoriaus išlaidas bei sumažina reikiamos energijos importą į šalį.

Investicijos į energijos efektyvumo didinimą taipogi gali didinti užimtumo lygį šalyje, pagerinti gyventojų gyvenimo kokybę, pavyzdžiui, didinant būsto energijos efektyvumą sunaudojama mažiau šilumos energijos, atitinkamai mažėja išlaidos šildymui, o sutaupytos lėšos gali būti panaudojamos kitoms reikmėms. Tokia akivaizdi nauda paskatino Europos Komisiją nustatyti tikslą 20 proc. padidinti energijos efektyvumą iki 2020 metų.

Nepaisant patrauklių energijos efektyvumo didinimo teikiamų privalumų, atsiranda aplinkybių, trukdančių įsisavinti energijos efektyvumo naudą. Galima išskirti tokias kliūtis:

1. **Finansinės kliūtys.** Viešajam sektoriui sudėtinga pritraukti reikiamo dydžio kapitalą, skirtą energijos efektyvumo didinimui. Šis negatyvus faktorius dar labiau išryškėjo ekonominės krizės metu. Investuotojai nėra linkę investuoti savo lėšas į projektus, kurie neatneša sąlyginai greito pelno, nėra aiškios investicijų atsiperkamumo galimybės. Dėl šios priežasties investuotojai renkasi kitas investicijų alternatyvas, kurios nėra tokios ilgalaikės ir nenuspėjamos kaip investavimas į energijos efektyvumo didinimą viešojo sektoriaus projektuose.
2. **Informuotumo stoka.** Gana dažnai asmenys, turintys galimybę investuoti į energijos efektyvumo didinimą, stokoja informacijos apie turimų lėšų panaudojimo galimybių įvairovę. Žinių trūkumas gali būti siejamas su nepasitikėjimu naujomis technologijomis ir

Vilniaus miesto savivaldybės ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studija

metodais dėl pakankamos, prieinamos, tikslios ir patikimos informacijos nebuvimo. Toks neinformuotumas taip pat kelia problemų siekiant viešojo ir privataus sektoriaus bendradarbiavimo.

Aukščiau minėtoms kliūtims pašalinti, nuolatos kuriamos nacionalinės ir tarptautinės programos. Europos Komisija nustatė aukšto lygio tikslus gerinant energijos vartojimo efektyvumą bei privalomus pastatų energinio naudingumo standartus. Taip pat sukurtos programos siekiant pagelbėti finansuoti ir skatinti energijos efektyvumo didinimą. Europos Sąjungos (toliau – ES) struktūriniai ir sanglaudos fondai, o taip pat – ir specifiniai kriziniai fondai, gali būti naudojami siekiant remti investicijas į energijos naudojimo efektyvumo didinimo programas. Skiriamos lėšos remti energijos efektyvumo tyrimams, plėtrai, supažindinimui su energijos efektyvumo technologijomis ir politika (pavyzdžiui, ES pagrindų programa (angl. Framework Programme), programa „Horizontas 2020“ (angl. Horizon 2020). Pastaroji programa yra didžiausia ES mokslinių tyrimų ir inovacijų finansavimo programa, kurios tikslas – kurti žinių ir inovacijų visuomenę, prisidėti prie „Europos 2020“ (iniciatyva „Inovacijų sąjunga“) įgyvendinimo ir Europos mokslinių tyrimų erdvės kūrimo. Programa „Horizontas 2020“ apjungia visą mokslinių tyrimų ir inovacijų ciklo finansavimą, įgyvendintą per 7-ąją bendrąją mokslinių tyrimų, technologinės plėtros ir demonstracinės veiklos programą, Konkurencingumo ir inovacijų bendrąją programą bei Europos inovacijų ir technologijų institutą³. Taip pat yra ir kitos programos, kurios labiau orientuotos spręsti ne technines energijos efektyvumo kliūtis, bet informacines problemas, tokias, kaip informuotumo, politikos formavimo ir finansavimo nebuvimo problemos. Kaip tokių programų pavyzdžiai paminėtinos „Sumanios energijos Europai programa“ (angl. Intelligent Energy Europe Programme) bei „LIFE+“ programos kai kurios dalys. Pastarosios programos paprogramė „Aplinkos politika ir valdymas“ remia tokius technologinius projektus, kurių įgyvendinimas galėtų prisidėti prie aplinkos būklės gerinimo, pavyzdžiui, padėtų spartinti aplinkai naudingus procesus ir didinti jų efektyvumą, taip pat ši programa skatina projektus, kurie padėtų sklandžiau įgyvendinti su aplinkosauga susijusius

³ http://www.lmt.lt/lt/mkf/tarptautines-programos_613/horizon2020/apie_horizon2020.html

ES teisės aktus, prisidėtų prie žinių aplinkosaugos politikos srityje bazės kūrimo ir monitoringo būdu plėtotų aplinkosauginės informacijos šaltinius⁴.

Svarbu pažymėti, kad ženklia įtaką energijos suvartojimui daro ne tik tokie objektyvūs veiksniai, kaip bloga pastatų, šildymo sistemų šilumos izoliacija, neefektyvios kaitrinės lempos, skirtos apšvietimui, bet ir subjektyvūs veiksniai – žmonių, t. y. energijos vartotojų, elgesys. Akcentuotina, kad mokyklos turi didžiulį potencialą energijos taupymui dėl ekonomiško energijos vartojimo įpročių skatinimo. Nepaisant to, mokyklų pastatai dažnai stokoja teigiamos energijos taupymo politikos, geroji praktika atskleidžia galimybes didinti energijos vartojimo efektyvumą mokyklose sutelkiant mokinius, švietimo bendruomenę ir pastatų valdytojus bendram tikslui – labiau taupyti sunaudojamą energiją. Praktika rodo, kad tam tikrais atvejais nėra būtina investuoti daug lėšų pastatų renovacijai, nes vien tik vartotojų elgesio pokyčiai gali labai sumažinti energijos sąnaudas.

Tokios teigiamos praktikos pavyzdžiu galima paminėti „50/50 koncepciją“, prasidėjusią Vokietijos mokyklose⁵. **Šia koncepcija siekiama nukreipti mokyklas energiją taupančiai veiklai, sukuriant ekonomines paskatas tokiems siekiams motyvuoti: 50 proc. pasiektų sutaupytų lėšų, gautų dėl pasikeitusio mokinių, mokytojų elgesio, yra gražinama mokyklai pinigine išmoka, o kita 50 proc. sutaupymų dalis tenka mokyklą administruojančiam subjektui – savivaldybei, kuri moka mokesčius už mokyklos energijos išlaidas**⁶. „Euronet 50/50 max“ projektą remia Europos Komisijos inicijuota programa „Pažangi Energetika Europai (PEE)“. Šis projektas skatina energijos taupymą 13-os ES šalių viešuosiuose pastatuose įgyvendinant 50/50 metodiką 500-se mokyklų bei beveik 50-yje viešųjų pastatų. Devynių žingsnių metodika didina racionalų energijos vartojimą pastatų naudotojų tarpe ir juos aktyviai įtraukia į energijos taupymo veiklas. Sutaupyti pinigai vienodomis dalimis padalijami pastato naudotojams bei savivaldybei, apmokančiai sąskaitas už sunaudotą energiją⁷. Energijos vartojimo efektyvumo didinimo priemonės mokykloje leidžia sumažinti energijos suvartojimą ir CO2 emisiją, tuo pačiu – gerinti aplinkos sąlygas klasėse ir kitose pastato vietose. Svarbu

⁴ <http://www.apva.lt/lt/life.html>

⁵ <http://www.serpente-project.eu/key-documents.html>

⁶ <http://www.euronet50-50.eu/index.php/contents/view/euronet-50-50-what-and-why>

⁷ [http://euronet50-50max.eu/lt/about-uronet-50-50-max/what-is-the-uronet-50-50-max-about](http://euronet50-50max.eu/lt/about-euronet-50-50-max/what-is-the-uronet-50-50-max-about)

Vilniaus miesto savivaldybės ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studija

pažymėti, kad tikėtina, jog energijos efektyvumą didinantys vartotojų įpročiai energijos sunaudojimui darys įtaką ne tik minėtos programos įstaigose, bet ir už šių įstaigų ribų, t. y. teigiami elgesio pokyčiai leis taupyti elektros energiją ir kitose viešosios paskirties vietose bei individualiuose būstuose. Tai teigiamai įtakotų ne tik savivaldybės, bet ir visos valstybės ekonominę padėtį, gerintų piliečių, kaip gamtos, valstybės teikiamų gėrybių vartotojų savimonę.

50/50 metodika – Energijos suvartojimo efektyvumas gali būti didinamas socialinėmis priemonėmis, t. y. keičiant energijos vartotojų elgesį.

50/50 metodikos esmė – 50 proc. pasiektų sutaupytų lėšų, gautų dėl pasikeitusio mokinių, mokytojų elgesio, yra grąžinama mokyklai pinigine išmoka, o kita 50 proc. sutaupymų dalis tenka mokyklą administruojančiam subjektui – savivaldybei, kuri moka mokesčius už mokyklos energijos išlaidas.

Lentelė Nr. 1. 50/50 metodika.

Nepaisant galimybių taupyti energetinius išteklius bihevioristinėmis priemonėmis, būtina aptarti teises galimybes didinti energijos sunaudojimo efektyvumą. Minėto efektyvumo galima pasiekti didinant investicijas į energijos efektyvumo didinimo priemones. Tačiau atsižvelgiant į esamą finansinę viešojo sektoriaus finansinę situaciją ir viešųjų finansavimo šaltinių stoką, **svarstyta aptariamų priemonių diegimui pasitelkti privačius investuotojus, taikant tokius viešojo ir privataus sektorių partnerystės modelius, taikant energijos efektyvumo pirkimų metodus (angl. Energy Performance Contracting – EPC).**

ES energijos vartojimo efektyvumo didinimo projektams finansuoti gan plačiai taikomas sutarties dėl energijos vartojimo efektyvumo modelis, jo dėka galima pasiekti energijos sutaupymo rezultatų. Sutarties dėl energijos vartojimo efektyvumo, t. y. sutarties tarp naudos gavėjo (pvz., Vilniaus miesto savivaldybės administracijos) ir paslaugos teikėjo (energetinių paslaugų bendrovės, angl. ESCO) modelio esmė ta, kad paslaugų teikėjas garantuoja (savo finansiniais ištekliais) sutartyje numatytą sutaupyto energijos kiekį, kuris bus pasiektas užsakovui įdiegus energiją taupančias priemones. Naudos gavėjas (užsakovas) už jam suteiktas paslaugas atsiskaito (visiškai ar iš dalies, atsižvelgiant į abipusį susitarimą) ne iš karto, o per tam

tikrą laikotarpį (numatytą sutartyje) iš pajamų, gautų už faktiškai sutaupytą energiją (ar energijos išteklius) (žr. schemą žemiau).

ESCO – specializuota inžinerinė ar statybų įmonė, kuri investuoja į pastato (pvz., mokyklos) renovaciją. Tokiu būdu pagerinamas pastato energetinis efektyvumas, o investuoti pinigai ir papildomas pelnas gali būti padengiami iš užsakovo sutaupytos energijos sąskaitos. Užsakovas už energiją moka dabartinę arba mažesnę kainą, tuo tarpu, pasibaigus sutartyje numatytam laiko tarpui, jam atitenka visa nauja infrastruktūra ir visi nauji sutaupymai.

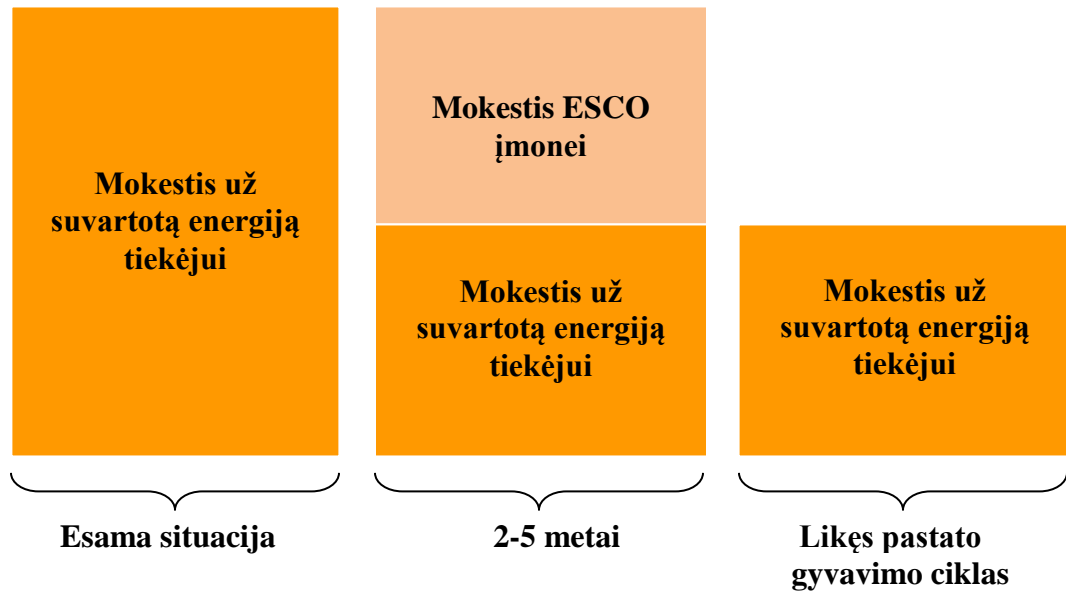
Energetinių paslaugų įmonės veiklos pagrindinis tikslas didinti energijos efektyvumą ir mažinti kliento išlaidas energijai. ESCO pilnai įgyvendina projektą ir prisiima su tuo susijusių projekto techninę ir įgyvendinimo riziką.

Įgyvendinant ESCO projektą, mokėjimai už projekto įgyvendinimą yra tiesiogiai susiejami su gaunamais realiais sutaupymais, kurie apskaičiuojami kaip skirtumas tarp esamų išlaidų ir išlaidų po projekto įgyvendinimo.

ESCO nauda:

- *privataus sektoriaus inžinerinė patirtis;*
- *ESCO prisiima su projekto įgyvendinimu susijusių riziką;*
- *finansavimas komerciniais pagrindais taip pat pritraukiant ir subsidijas (valstybės subsidija siektų 0-50 proc.);*
- *ESCO parenka geriausių individualių energijos taupymo sprendimų;*
- *geresnis komforto lygis galutiniams naudotojams.*

Lentelė Nr. 2. ESCO sąvoka, nauda.

Paveikslas Nr. 1. EPC, ESCO modelio įgyvendinimo mokėjimų struktūra.

ESCO veikla apibrėžiama tam tikromis energetinės veiklos sutartimis, kurių populiariausios yra:

✓ *garantuotų sutaupymų sutartis (angl. Guaranteed savings contract). ESCO priisima pilną projekto vykdymo ir projektavimo riziką. Pagal šią sutartį finansavimas ūkio modernizavimui yra paskola, kurią ima pats klientas (pavyzdžiui, savivaldybė). Šio modelio esmė tokia, kad finansų institucijos yra geriau pasirengusios valdyti kliento kredito riziką nei ESCO riziką (ypač, jei ESCO neseniai pradėjusi veiklą). Klientas moka paskolą ir prisiima kredito grąžinimo riziką (finansų institucijos, kas be ko, visada turi įvertinti riziką dėl galimo kliento nemokumo, bet prieš suteikiant paskolą jos atlieka kredito rizikos vertinimą ir tai yra vienas faktorių, apibrėžiančių palūkanų normą).⁸ Energetikos ūkį aptarnaujanti įmonė pirmiausia išanalizuoja ūkio energijos sąnaudas prieš įgyvendinant projektą ir sudaro bazinį scenarijų. Įgyvendinus energijos vartojimo efektyvumo didinimo projektą, jei sutaupymai nėra pakankami klientui padengti kredito įmoką, tada ESCO dengia skirtumą. Jei sutaupymai viršija garantuotą sutaupymo lygį, tada klientas moka sutartą procentą nuo sutaupymų ESCO. Taip ESCO turėtų garantuoti, kad kliento išlaidos nebus didesnės. Ši schema gerai veiktų tik šalyse su gerai išvystyta bankų struktūra bei aukštu projektų finansavimo ir pakankamu techninės ekspertizės žinių lygiu. Šią schemą būtų sunku naudoti besivystančiose rinkose dėl klientų investicijų rizikos vertinimo;*

✓ *naudos pasidalijimo sutartis (angl. Shared savings contract). Šia sutartimi energetikos*

⁸ Energy Performance Contracting: <http://iet.jrc.ec.europa.eu/energyefficiency/european-energy-service-companies/energy-performance-contracting>

Ūkį aptarnaujanti įmonė uždirba iš tiesiogiai pasiektų rezultatų, t.y. iš sutaupymų. Investicijos į šilumos ūkio modernizavimą yra atliekamos iš paskolos, kurią iš banko ar kito finansuotojo paima pati ESCO (tuo tarpu klientas prisiima dalį vykdymo rizikos) ir taip įsipareigoja pati dengti išlaidas susijusias su paskola. Visa paskolos rizika gula ant ESCO, todėl ji yra suinteresuota, kad sutaupymai būtų kiek įmanoma didesni ir paskola būtų kuo greičiau grąžinta. Šia sutartimi ESCO prisiima visą atsakomybę už šilumos ūkio patikimumą.⁹ Šis modelis labai tinkamas besivystančiose rinkose, nes klientai nepatiria jokios finansinės rizikos. Kita vertus šis modelis sukuria barjerus mažoms įmonėms – mažos ESCO, kurios įgyvendina projektus, paremtus šiuo sutarčių modeliu, greitai tampa per daug priklausomos ir negali imti daugiau paskolų tolesniems projektams;

Garantuotų sutaupymų sutartis	Naudos pasidalijimo sutartis
Projekto vykdymas susijęs su sutaupyta energijos kiekiu;	Projekto vykdymas susijęs su sutaupyta energijos kaina, ESCO išrašo sąskaitas, paremtas faktiškais rezultatais;
Sutaupyta energijos vertė yra garantuojama tam, kad padengti įsiskolinimus	Mokėjimų vertė ESCO yra susieta su energijos kaina, įvertinant, kad energijos kaina gali būti kintama;
ESCO prisiima projekto vykdymo riziką, energijos vartotojas/klientas prisiima finansavimo riziką;	ESCO prisiima projekto vykdymo ir finansavimo riziką;
Jeigu energijos vartotojas/klientas skolinasi, tada skola rodoma jo balanse;	Skola rodoma ESCO balanse;
Būtinai finansiška patikimas (kreditingas) klientas;	Gali dalyvauti klientai, kurie net ir neturi galimybės skolintis;
ESCO gali vykdyti daug projektų netampant per daug priklausomais nuo finansavimo.	Palankiau didelėms ESCO (mažos ESCO tampa per daug priklausomos).

✓ *chauffage* sutartis (angl. *Chauffage contract*) – labai dažnai naudojamas sutarčių tipas Europoje. Pagal šią sutartį trečioji šalis (ESCO) ima paskolą iš banko ar kitokio finansuotojo ir modernizuoja šilumos ūkį bei prisiima pilną atsakomybę klientui už sutartą energijos paslaugų rinkinį. Klientas perka energiją iš ESCO sutartą laikotarpį - paprastai ilgą (20-30 metų) - mokėdamas sutartą kainą už energiją¹⁰ ir ESCO tiekia visą susijusią pagalbą (remontas ir pan.). Kur energijos tiekimo rinka konkurencinga, ESCO pagal šią sutartį taip pat prisiima atsakomybę už kuro/elektros nupirkimą. Kliento mokamas mokeskis pagal *chauffage* sutartį suskaičiuojamas vadovaujantis iš esamų energijos sąskaitų atėmus sutaupymo procentą (paprastai 5-10 proc.), nors klientui garantuojamas greitas sutaupymas palyginus su esamomis jo energijos sąskaitomis. ESCO prisiima atsakomybę už sutartą energijos paslaugų tiekimą už mažesnę kainą nei buvusios sąskaitos arba už pagerintą energijos tiekimo lygį už tą pačią kainą. Kuo efektyviau ir pigiau ESCO tai daro, tuo daugiau uždirba¹¹;

⁹ Studijos “Finansinių instrumentų naudojimo energijos vartojimo efektyvumo didinimo projektams įgyvendinti galimybių analizė ir tokių projektų finansavimo schemų parengimas” ataskaita, 2007: http://www.ena.lt/Ataskaitos/Fin_instrum.pdf

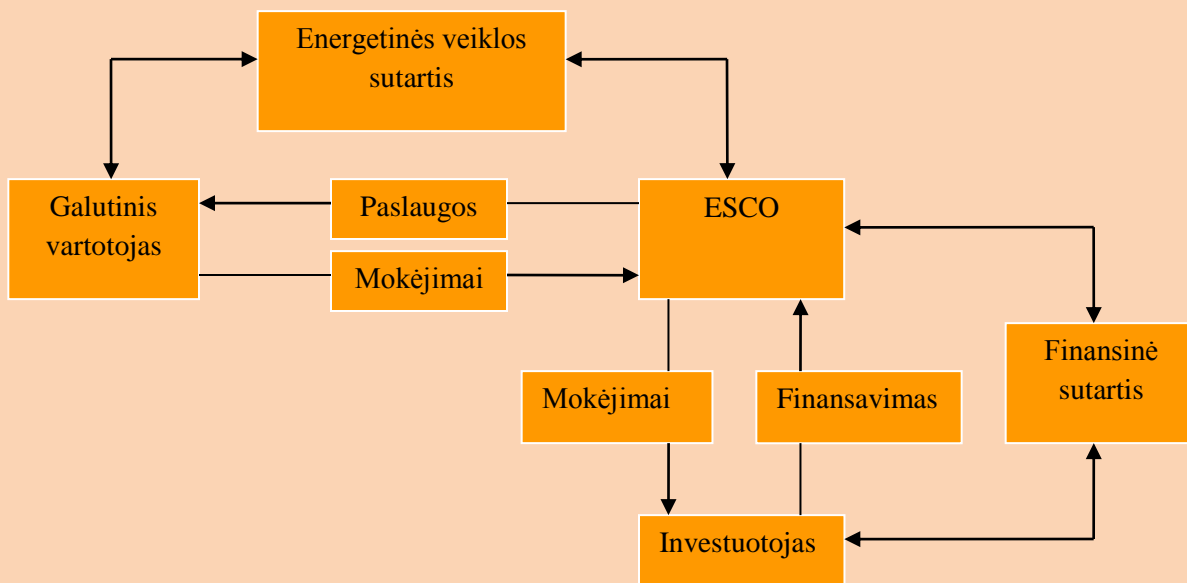
¹⁰ Ten pat

¹¹ Energy Performance Contracting: <http://iet.jrc.ec.europa.eu/energyefficiency/european-energy-service-companies/energy-performance-contracting>

✓ kitos paminėtinos sutarčių rūšys yra *Delivery Contracting*, *Contract Energy Management* (taikoma Jungtinėje Karalystėje ir Airijoje), „*comfort contracting*“, „*heat supply contracts*“, *Energy Service Plus contracts* (taikoma Italijoje), *BOOT*, *Integrated Energy Contracting*.

Europos Komisija, siekdama išsiaiškinti, kokios yra egzistuojančios ESCO Europoje, ir kaip sėkmingai veikia trečiosios šalies finansavimas, 2005 m. parengė ataskaitą apie ESCO¹². Energijos vartojimo efektyvumo didinimo projektams finansuoti iš trečiosios šalies Europos šalyse veikia dvejų tipų schemas, skirstomos pagal tai, kam yra teikiamas trečiosios šalies finansavimas:

✓ finansuojamos ESCO. ESCO skolinasi lėšas iš trečiosios šalies (tai gali būti ne tik bankas, bet ir bet kokia institucija, kuri gali ir turi teisę teikti finansavimą), sudarydama su ja finansinio įsipareigojimo sutartį. Tada ESCO su galutiniu vartotoju sudaro energetinės veiklos sutartį, kuria įsipareigoja investuoti į energetinį ūkį. Sutaupytos lėšos po projekto įgyvendinimo yra paskirstomos galutiniam vartotojui, ESCO ir trečiajai finansuojančiai šaliai¹³.

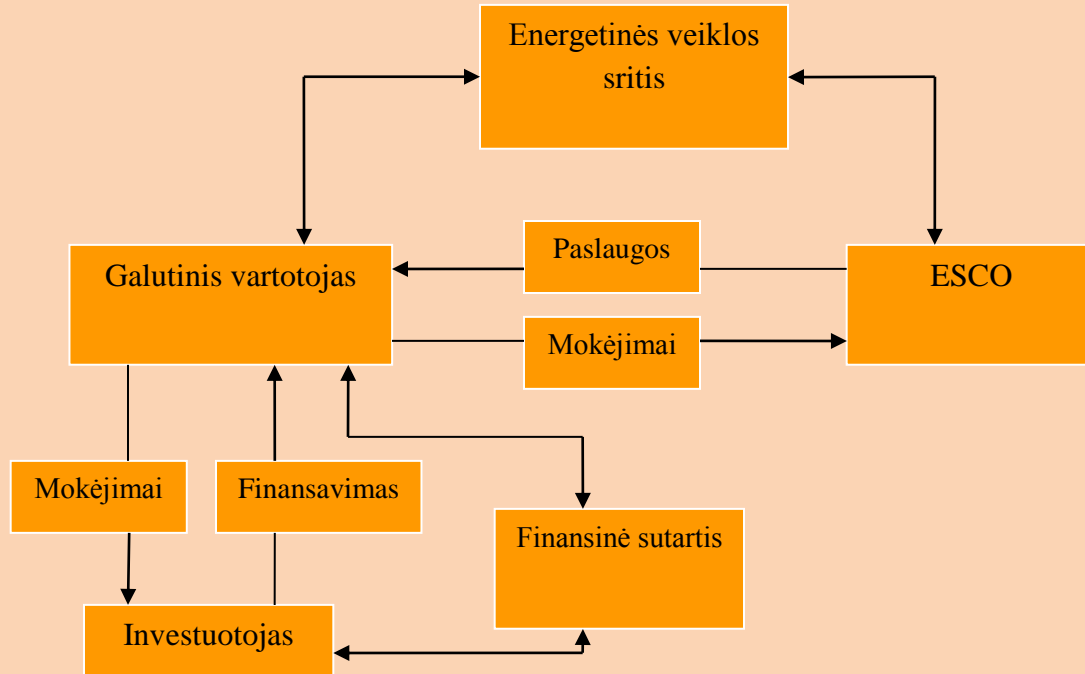
Paveikslas Nr. 2. Energetinės veiklos sutarties schema, kai finansuojama ESCO.

✓ finansuojamas galutinis vartotojas. Galutinis vartotojas sudaro finansinio įsipareigojimo sutartį su trečiaja šalimi (gali būti ne tik bankas) ir gauna iš jos finansavimą energijos vartojimo efektyvumo didinimui. Po to galutinis vartotojas sudaro sutartį su ESCO,

¹² Energy services companies in Europe, status report 2005: <http://bookshop.europa.eu/en/energy-services-companies-in-europe-pbLBNA21646/>

¹³ Studijos “Finansinių instrumentų naudojimo energijos vartojimo efektyvumo didinimo projektams įgyvendinti galimybių analizė ir tokių projektų finansavimo schemų parengimas” ataskaita, 2007: http://www.ena.lt/Ataskaitos/Fin_instrum.pdf

kuri rūpinasi energijos taupymu. Iš sutaupytų lėšų galutinis vartotojas moka fiksuotus mokesčius trečiajai finansuojančiai šaliai ir ESCO¹⁴.

Paveikslas Nr. 3. Energetinės veiklos sutarties schema, kai finansuojamas galutinis vartotojas.

Pažymėtina, kad Lietuvoje nėra išplėtotas EPC modelio taikymo praktika, nėra susiformavusių tradicijų, kyla problemų dėl teisinio neapibrėžtumo, todėl trumpai aptarus EPC bei ESCO sąvoką, yra įvertintos EPC tipo sutarčių sudarymo modelių taikymo teisinės galimybės, atsižvelgiant į Lietuvos esamą teisinį reguliavimą.

¹⁴ Ten pat

Siekiant minėto tikslo, **analizuotinos EPC sutarčių sudarymo netaikant VPSP ir taikant VPSP alternatyvos:**

- 1) tradiciniai viešieji rangos darbų pirkimai su ilgalaike ilgesne nei 3 metų sutartimi, atidedant mokėjimus;
- 2) viešojo ir privataus sektorių partnerystė (toliau – VPSP) pagal VPSP projektų rengimo ir įgyvendinimo taisykles:
 - valdžios ir privataus subjektų partnerystė;
 - koncesija.

1) Tradiciniai viešieji rangos darbų pirkimai su ilgalaike ilgesne nei 3 metų sutartimi, atidedant mokėjimus

Tradicinių pirkimų tipo sutartys yra gerai pažįstamos bet kuriai perkančiajai organizacijai, vykdančiai rangos darbų pirkimus. Darbų pirkimai vykdomi pagal Lietuvos Respublikos (toliau – LR) viešųjų pirkimų įstatymą (toliau – VPĮ) 42 straipsnyje numatytais pirkimo būdais.

Tiesa, kalbant apie tradicines rangos darbų sutartis, įprastas viešojo sektoriaus ir privataus sektoriaus santykis yra apsiribojantis darbų atlikimu pagal specifikaciją, t.y. privatus subjektas minimaliai prisiima riziką už energetinio efektyvumo parametrų pasiekimą, nes nėra po atliktų darbų saistomas priežiūros ir/ar pastato energetinio efektyvumo pasiekimo valdymo santykiais arba, kitaip sakant, rangovas gauna apmokėjimą už atliktus darbus pagal specifikaciją.

EPC atveju siūloma perduoti dalį rizikos privačiam subjektui mokant už pasiektus sutaupymus (nemokant dalies maksimalios sumos, kuri būtų mokama pasiekus planuojamus rodiklius) ir/arba bauduojant jį už energetinio efektyvumo rodiklių nepasiekimą.

Tokiu modeliu perkančiajai organizacijai pasirinkus vieną iš galimų pirkimo būdų, yra poreikis turėti ilgalaikę sutartį su rangovu, kad ji sietų rangovo gaunamų mokėjimų dydį su pasiektais energetinio efektyvumo rodikliais.

VPĮ 18 str. 7 d. numato, kad pirkimo sutarčių, sudaromų ilgiau kaip 3 metams, terminų nustatymo kriterijus ir atvejus, kuriais gali būti sudaromos tokios sutartys, nustato LR Vyriausybė. Tai reiškia, kad **įprastai pirkimo sutarčių trukmė negali būti ilgesnė kaip trys**

metai. 2006 m. gegužės 5 d. LR Vyriausybės nutarimo Nr. 432 „Dėl Viešojo pirkimo-pardavimo sutarčių, sudaromų ilgiau kaip 3 metams, terminų nustatymo kriterijų ir atvejų, kuriais gali būti sudaromos tokios sutartys, aprašo patvirtinimo“ 3 punkte numatyta, kad perkančioji organizacija, vadovaudamasi racionalaus lėšų, skirtų reikalingoms prekėms, paslaugoms ar darbams įsigyti, panaudojimo kriterijumi, prekių, paslaugų ar darbų pirkimo sutartis ilgiau kaip 3 metams gali sudaryti tokiais atvejais:

- pirkdama elektros energiją ir šilumą, dujas, karštą ir šaltą vandenį, nuotekų ir atliekų tvarkymo paslaugas;
- pirkdama paskolas ir kitas finansines paslaugas, teikiamas bankų ir kitų finansinių institucijų;
- pirkdama prekes nuomos, lizingo (finansinės nuomos), pirkimo išsimokėtinai būdais;
- pirkdama aptarnavimo, remonto ar priežiūros paslaugas, kai įsigyjamo pirkimo objekto pirkimo sutartis apima ir šių paslaugų pirkimą;
- **pirkdama darbus;**
- vykdydama pirkimus, reikalingus vandentvarkos, energetikos, transporto ir pašto paslaugų srityje veikiančių perkančiųjų organizacijų VPĮ 70 straipsnio 2 dalyje nustatytai veiklai;
- įgyvendindama investicijų projektus, įtrauktus į einamųjų metų Valstybės investicijų programą, įskaitant bendrai su ES arba NATO finansuojamus investicijų projektus, ar investicijų projektus pagal NATO priimtus įsipareigojimus;
- įgyvendindama ilgalaikes (ilgesnes kaip 3 metų trukmės) LR Seimo, LR Vyriausybės ar savivaldybės tarybos tvirtinamas programas;
- **įgyvendindama investicijų projektus pagal valdžios ir privataus subjektų partnerystės sutartis;**
- pirkdama paslaugas, kai ilgesnio nei 3 metų termino sutartis ekonominiu ar socialiniu požiūriu naudingesnė, perkančioji organizacija tai pagrindžia ir gauna Viešųjų pirkimų tarnybos sutikimą vykdyti tokį pirkimą.

Vilniaus miesto savivaldybės ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studija

Vilniaus miesto savivaldybei, siekiančiai padidinti turimų pastatų energetinį efektyvumą, yra keli aktualūs minėtame Vyriausybės nutarime numatyti atvejai, kuomet viešojo pirkimo sutartis gali būti sudaroma ilgiau nei trejiems metams, t. y. darbų pirkimas, ilgalaikių savivaldybės tarybos programų įgyvendinimas, investicijų projektų įgyvendinimas pagal valdžios ir privataus subjektų partnerystės sutartis.

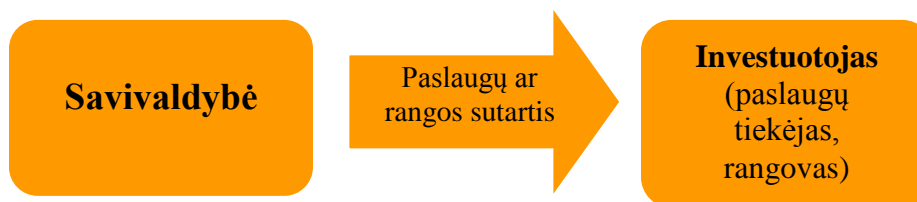
Sėkmingai atlikus viešąjį darbų pirkimą, perkančioji organizacija su tiekėju sudarytų rangos sutartį. Rangos sutartimi viena šalis (rangovas) įsipareigoja atlikti tam tikrą darbą savo rizika pagal kitos šalies (užsakovo) užduotį ir perduoti šio darbo rezultata užsakovui, o užsakovas įsipareigoja atliktą darbą priimti ir už jį sumokėti.

LR civilinio kodekso (toliau – CK) 6.655 straipsnis nustato darbų apmokėjimo tvarką. Šio straipsnio 1 dalyje numatyta, kad jeigu pagal rangos sutartį nenumatyta atliekamų darbų ar atskirų jų etapų apmokėti iš anksto, užsakovas privalo sumokėti rangovui sutartyje nustatytą kainą po to, kai yra priimtas darbų rezultatas, su sąlyga, kad darbai atlikti tinkamai ir laiku, arba užsakovo sutikimu anksčiau nustatyto termino. **Aiškinant šią nuostatą darytina išvada, kad CK nedraudžia sutarties šalims susitarti, kad už atliktus darbus bus atsiskaitoma dalimis jau po darbų priėmimo. Svarbu, kad toks susitarimas nepažeistų šalių interesų, t. y. rangovas darbus atliktų laiku ir kokybiškai, o užsakovas teisingai ir laiku atsiskaitytų už gautą naudą.**

Atkreiptinas dėmesys, kad EPC modelio atveju, sutartimi numatoma mokėjimus išdėstyti ilgame laikotarpyje, t.y. 5-15 metų. ESCO bendrovei atlikus rangos darbus, užsakovas įsipareigojęs periodiškai mokėti už gautus sutaupymus ESCO bendrovei. Nagrinėjamu atveju tokie mokėjimai laikytini darbų apmokėjimu pagal rangos sutartį. Rangos sutartimi šalys galėtų numatyti, kad bus atsiskaitoma už atliktus darbus etapais arba už visus atliktus darbus po jų priėmimo. ESCO modelio atveju aktualus yra atsiskaitymas po visų darbų atlikimo. Apmokėjimo išskaidymas dalimis neprieštarautų rangos esmei, nes, kaip minėta, Civilinis kodeksas nenumato pareigos už atliktus darbus atsiskaityti įmokų neskaidant dalimis. **Atkreiptinas dėmesys, kad kai užsakovas yra viešasis subjektas, atsiskaitant už atliktus darbus pagal rangos sutartį būtina vadovautis LR mokėjimų, atliekamų pagal komercinės sutartis, vėlavimo prevencijos įstatymu, kurio 5 straipsnis reglamentuoja mokėjimo laikotarpį komercinėse sutartyse tarp ūkio subjektų ir viešųjų subjektų. Šio straipsnio 1 dalyje numatyta, kad**

komercinėse sutartyse, kai prekių pirkėjas, paslaugų gavėjas ar darbų užsakovas yra viešasis subjektas, numatyti mokėjimai už perduotas prekes, suteiktas paslaugas ir atliktus darbus turi būti atlikti ne vėliau kaip per 30 kalendorinių dienų nuo dienos, kai prekių pirkėjas, paslaugų gavėjas ar darbų užsakovas gauna sąskaitą faktūrą arba lygiavertį dokumentą. Jeigu sąskaitos faktūros arba lygiaverčio dokumento gavimo diena neaiški, mokėjimai turi būti atlikti per 30 kalendorinių dienų nuo prekių gavimo, paslaugų suteikimo ar darbų atlikimo dienos. Sąskaitos faktūros arba lygiaverčio dokumento gavimo diena yra laikoma neaiškia, jeigu sąskaita faktūra arba lygiavertis dokumentas skolininkui išrašytas ir išsiųstas nesinaudojant elektroninėmis priemonėmis.

Mokėjimų, atliekamų pagal komercines sutartis, vėlavimo prevencijos įstatymo 3 straipsnis numato galimybę šalims susitarti mokėjimus atlikti per ilgesnį nei 30 kalendorinių dienų laikotarpį, kai dėl to komercinėje sutartyje aiškiai susitariama kitaip, jeigu tai yra objektyviai pagrįsta, atsižvelgiant į konkretų komercinės sutarties pobūdį ar ypatumus, ir jeigu bet kuriuo atveju mokėjimo laikotarpis neviršija 60 kalendorinių dienų nuo prekių gavimo, paslaugų suteikimo ar darbų atlikimo dienos. Analizuojant šio įstatymo nuostatas, galima daryti išvadą, kad viešajam subjektui perkant rangos darbus vykdant įprastas darbų viešųjų pirkimų procedūras, atidėti mokėjimai, mokami ilgą laikotarpį (ilgesnį kaip 60 d.) nuo darbų atlikimo pabaigos, yra galimi, jeigu atsiskaitant tokiu būdu nebūtų pažeistos Mokėjimų, atliekamų pagal komercines sutartis, vėlavimo prevencijos įstatymo nuostatos.

2) VPSP pagal VPSP projektų rengimo ir įgyvendinimo taisykles

LR investicijų įstatymas (toliau – Investicijų įstatymas) apibrėžia viešojo ir privataus sektorių partnerystės sąvoką: „valstybės arba savivaldybės institucijos ir privataus subjekto įstatymuose nustatyti bendradarbiavimo būdai, kuriais valstybės arba savivaldybės

Vilniaus miesto savivaldybės ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studija

institucija perduoda jos funkcijoms priskirtą veiklą privačiam subjektui, o privatus subjektas investuoja į šią veiklą ir jai vykdyti reikalingą turtą, už tai gaudamas įstatymų nustatytą atlyginimą. Viešojo ir privataus sektorių partnerystės būdus nustato Investicijų įstatymas, Lietuvos Respublikos koncesijų ir kiti įstatymai“.

VPSP sutartimi privačiam subjektui būtų perkeliama didesnė dalis rizikų (statybos ir tinkamumo) ir privatų subjektą įpareigojant teikti paslaugas ilgą laiką (10-25 metus). Atitinkamai VPSP modeliams būdingi šie požymiai:

- santykiai tarp viešojo ir privataus sektorių yra orientuoti į ilgalaikį bendradarbiavimą;
- projekto finansavimą dažniausiai vykdo privatus sektorius, tačiau kartais viešasis sektorius gali būti ir pagrindinis projekto finansavimo šaltinis;
- privatus partneris, dalyvaudamas įvairiose projekto stadijose (projektavimo, vykdymo, įgyvendinimo, finansavimo), atlieka svarbų vaidmenį, tačiau viešasis sektorius dažnai nustato visuomenės interesus atitinkančius projekto tikslus, siūlomų paslaugų kokybę ir kainodaros politiką bei prižiūri, kad šių tikslų būtų laikomasi;
- viešasis ir privatus sektorius pasidalija riziką. Nors bendrasis principas yra tas, kad privatus partneris prisiima visą ar didžiąją dalį rizikų, rizikos pasidalijimas kiekvienu atveju tiksliai nustatomas sutartyje. Svarbu, kad projekto šalys riziką turi pasidalyti atsižvelgdamos į individualius dalyvių sugebėjimus ją įvertinti, kontroliuoti ir valdyti.

Lentelė Nr. 3. VPSP modeliui būdingi požymiai.

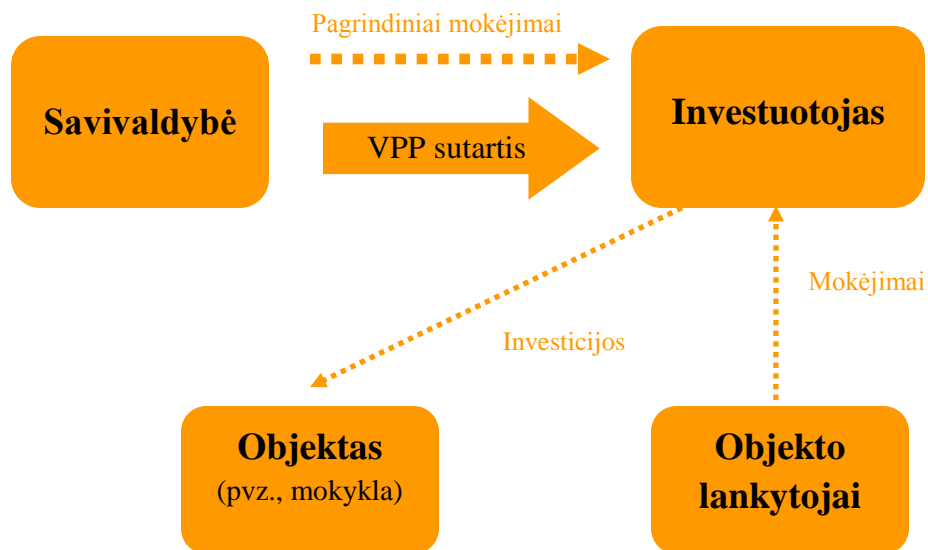
VPSP projektų rengimą, vertinimą, įgyvendinimą, partnerystės procese dalyvaujančių institucijų teises, pareigas ir atsakomybę bei rizikos paskirstymą tarp partnerystės projekto šalių reglamentuoja 2009 m. lapkričio 11 d. LR Vyriausybės nutarimu Nr. 1480 patvirtintos Viešojo ir privataus sektorių partnerystės projektų rengimo ir įgyvendinimo taisyklės

(toliau – Taisyklės). Taisyklės išskiria centrinės ir vietos valdžios partnerystę su privačiais subjektais.

Partnerystės projektą įgyvendinanti Vilniaus miesto savivaldybė, vadovaudamasi savo nustatyta investicijų projektų inicijavimo ar planavimo tvarka, turėtų inicijuoti investicijų projektą ir parengti investicijų projekto galimybių studiją. Joje, be kitų galimų investicijų projekto įgyvendinimo būdų, analizuotinas partnerystės taikymo investicijų projektui įgyvendinti tikslingumas. Parengusi galimybių studiją, Vilniaus miesto savivaldybė jos pagrindu parengtą partnerystės projektą.

VPSP gali būti įgyvendinama steigiant privataus ir viešojo kapitalo bendrovę arba įgyvendinama sutartiniu pagrindu. Sutartinė partnerystė įgyvendinama dviem būdais:

- **valdžios ir privataus subjektų partnerystės (toliau – VžPP)** būdu, kai privatus subjektas valdžios ir privataus subjektų partnerystės sutartyje nustatytais sąlygomis investuoja į valdžios subjekto funkcijoms priskirtas veiklos sritis ir šiai veiklai vykdyti reikalingą valstybės arba savivaldybės turtą ir vykdo tose srityse šiame įstatyme nustatytą veiklą, už kurią privačiam subjektui atlyginimą moka valdžios subjektas;

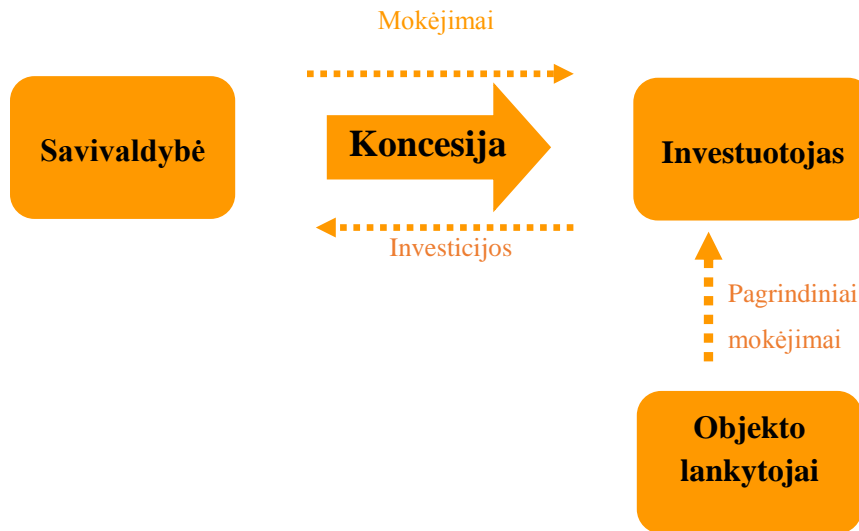
Paveikslas Nr. 4. VžPP schema.

- **suteikiant koncesiją privačiam subjektui.**

Vadovaujantis koncesijos sutartimi ir joje nustatytais sąlygomis suteikiančiosios institucijos koncesininkui pagal LR koncesijų įstatymą (toliau – Koncesijų įstatymas) suteikiamas leidimas vykdyti ūkinę komercinę veiklą, susijusią su infrastruktūros objektų projektavimu, statyba, plėtra, atnaujinimu, pakeitimu, remontu, valdymu, naudojimu ir (ar) priežiūra, teikti viešąsias paslaugas, valdyti ir (ar) naudoti valstybės, savivaldybės turtą (tarp jų eksploatuoti gamtos išteklius), kai koncesininkas pagal koncesijos sutartį prisiima visą ar didžiąją dalį su tokia veikla susijusios rizikos bei atitinkamas teises ir pareigas, o koncesininko atlyginimą už tokią veiklą sudaro tik teisės užsiimti atitinkama veikla suteikimas ir pajamos iš tokios veiklos ar tokios teisės suteikimas ir pajamos iš tokios veiklos kartu su atlyginimu, mokamu koncesininkui suteikiančiosios institucijos, atsižvelgiant į jos prisiimtą riziką.

Koncesijų įstatymo 3 str. apibrėžia koncesijos sutarties dalyką: vadovaujantis koncesijos sutartimi, koncesininkui suteikiamas leidimas vykdyti ūkinę komercinę veiklą, susijusią su infrastruktūros objektų projektavimu, statyba, plėtra, atnaujinimu, pakeitimu, remontu, valdymu, naudojimu ir (ar) priežiūra, arba teikti viešąsias paslaugas šio įstatymo nustatytoje srityse. ESCO modelio atveju, ESCO įmonei yra aktualu gauti valdymo teisę. Koncesijų įstatymo 3 str. 3 d. numato, kad pagal koncesijos sutartį koncesininkams gali būti perduotas valdyti ir (ar) naudoti valstybės, savivaldybės ir (arba) valstybės ar savivaldybės kontroliuojamų asmenų nuosavybės, patikėjimo teise valdomas ir (ar) naudojamas turtas, įskaitant turtą, kuris pagal LR Konstituciją išimtinė nuosavybės teise priklauso valstybei.

Koncesijų įstatyme numatyta koncesijos sąvoka atitiktų EPC modelio esmę, tačiau koncesijos atveju aktualu pažymėti, kad ESCO įmonės pagrindines pajamas sudaro viešojo subjekto mokėjimai už teikiamas paslaugas, į kurių efektyvumo didinimą investuoja ESCO įmonė, todėl atsižvelgiant į tai, kad šia galimybių studija analizuojamos Vilniaus miesto savivaldybės Švietimo, kultūros ir sporto departamento reguliavimo sričiai priskirtų įstaigų energijos efektyvumo didinimo galimybės, akivaizdu, jog privataus subjekto atlyginimą didžiąja dalimi sudarytų ne mokėjimai iš trečiųjų šalių už teikiamas paslaugas, o savivaldybės, mokamas atlyginimas. Dėl šios priežasties galime teigti, kad **koncesija nėra tinkamas modelis spręsti energijos efektyvumo didinimo minėtose įstaigose problemas.**

Paveikslas Nr. 5. Koncesijos schema.

VŽPP modelis labiausiai atitiktų ESCO modelio prigimtį pagal galiojančius teisės aktus Lietuvoje. Atkreiptinas dėmesys, kad VŽPP būdu projekto iniciavimo ir privataus partnerio atrankos procedūros užtruktų ilgesnį laikotarpį nei paslaugų pirkimas truktų atliekant tradicinius viešuosius pirkimus VPI nustatyta tvarka.

Perkančioji organizacija, vadovaudamasi VPI nustatytais imperatyviomis pirkimo procedūromis, gali įsigyti bet kokias prekes, paslaugas ar darbus, jeigu jų įsigyti nedraudžia įstatymai. Pirkdama prekes, paslaugas ar darbus perkančioji organizacija privalo vadovautis VPI numatytais principais bei siekti įgyvendinti viešųjų pirkimų tikslą, t. y. vadovaujantis šio įstatymo reikalavimais sudaryti pirkimo sutartį, leidžiančią įsigyti perkančiajai organizacijai (atlikti pirkimą įgaliojusiai perkančiajai organizacijai) ar tretiesiems asmenims reikalingų prekių, paslaugų ar darbų, racionaliai naudojant tam skirtas lėšas. VPI perkančiajai organizacijai suteikiamos teisės viešojo pirkimo procese privalo būti naudojamos taip, kad tai nelemtų neribotos jos diskrecijos, perkančiosios organizacijos sprendimai pagal VPI nuostatas ar pirkimų taisykles turi būti motyvuoti bei objektyviai pagrįsti, priimami sprendimai bet koku atveju negali pažeisti viešųjų pirkimų principų, nukrypti nuo viešųjų pirkimų tikslo.

Vilniaus miesto savivaldybės ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studija

Perkant darbus pagal tradicinę rangos sutartį sudėtinga pagrįsti ilgalaikės valdymo teisės perdavimą tiekėjui. Ši pastaba taip pat galioja ir kitiems tradiciniams viešiesiems pirkimams vykdomiems pagal VPI.

Tuo tarpu sudarant VŽPP sutartį, perkančioji organizacija užtikrintų sutarties objekto valdymo teisių perdavimą privačiam subjektui, kad šis, atlikęs rangos sutartimi numatytus darbus, galėtų objektą valdyti ilgesnį laiką nei bus atliekami darbai bei teikti sutartyje numatytas energetinio efektyvumo paslaugas. Atitinkamai vykdant VŽPP sutarties sudarymui konkursą atliekamas vienas viešasis pirkimas, kuriuo kartu perkami rangos darbai ir objekto aptarnavimo, remonto ar priežiūros paslaugos. Tokiu būdu tiekėjas įgytų faktinę objekto valdymo galimybę.

Toks pirkimas atitinka 2006 m. gegužės 5 d. LR Vyriausybės nutarimo Nr. 432 „Dėl Viešojo pirkimo-pardavimo sutarčių, sudaromų ilgiau kaip 3 metams, terminų nustatymo kriterijų ir atvejų, kuriais gali būti sudaromos tokios sutartys, aprašo patvirtinimo“ nuostatas, suteikiančias teisę sudaryti ilgesnes nei trejų metų VPSP sutartis.

Viešųjų pirkimų tikslas yra vadovaujantis VPI reikalavimais sudaryti pirkimo sutartį, leidžiančią įsigyti perkančiajai organizacijai (atlikti pirkimą įgaliojusiai perkančiajai organizacijai) ar tretiesiems asmenims reikalingų prekių, paslaugų ar darbų, racionaliai naudojant tam skirtas lėšas. Atitinkamai ESCO įmonei, pavyzdžiui, atsiskaitant su komunalininkais ir pasiliekant sau sutaupymų dalį, gautą dėl ESCO įmonės atlikto perkančiosios organizacijos patalpų pagerinimo, perkančiosios organizacijos interesai, viešųjų pirkimų tikslas ir VPI 3 straipsnyje nurodyti principai nebūtų pažeisti.

Lyginamasis rodiklis	Tradiciniai viešieji pirkimai	VŽPP
Pasirengimo trukmė	Gana greitas procesas, dokumentų derinimas su išorės institucijomis yra minimalus	Dokumentų derinimas su įvairiomis institucijomis užtrunka ilgai
Sudėtingumas	Daugelis didesnių perkančiųjų organizacijų turi pakankamą patirtį, kad pirkimą organizuotų sėkmingai	Valdžios subjektai dažnai stokoja patirties, todėl reikalinga specialistų pagalba

Lyginamasis rodiklis	Tradiciniai viešieji pirkimai	VŽPP
Projekto sėkmė	Perkančiosios organizacijos pirkimus dažniausiai organizuoja pačios, dažnai skubama, todėl neišvengiama klaidų, neretai taikomos sankcijos dėl procedūrų pažeidimo	Dėl rengiamų dokumentų derinimo su įvairiomis institucijomis padaroma mažiau klaidų, projekto sėkmingo įgyvendinimo tikimybė didesnė
Finansinė našta	Visa finansinė našta tenka perkančiajai organizacijai (išskyrus atvejus, kai viešasis pirkimas finansuojamas ne perkančiosios organizacijos lėšomis)	Finansinė našta dalijasi valdžios subjektas ir energetinių paslaugų įmonė

Lentelė Nr. 4. Tradicinių viešųjų pirkimų ir VŽPP palyginimas.

1.1.3.1. SAVIVALDYBĖS VALDOMO TURTO PERDAVIMO INVESTUOTOJUI GALIMYBĖS

Siekiant pastatus renovuoti taikant ESCO modelį ir atliekant viešuosius pirkimus, tikslinga nustatyti ESCO įmonės galimybes įgyti pastatų valdymo teisę.

VPI nustato viešųjų pirkimų tvarką, šių pirkimų subjektų teises, pareigas ir atsakomybę, viešųjų pirkimų kontrolės ir ginčų sprendimo tvarką. VPI niekaip neriboja galimybes įgyti valstybės ar savivaldybės turtą valdyti tam tikram laikotarpiui.

Valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo tvarką bei sąlygas nustato LR valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas (toliau – Valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas). Siekiant nustatyti, ar ESCO modelis gali veikti Lietuvoje, būtina nustatyti, kokiomis formomis ESCO įmonė galėtų disponuoti savivaldybės turtu, vykdydama prisiimtą pareigą didinti pastato energijos sunaudojimo efektyvumą ir užtikrindama savo teisę gauti atlyginimą už atliktus darbus. Vadovaujantis aukščiau minėto įstatymo nuostatomis, galime išskirti tris aktualias savivaldybės turto valdymo formas:

- turto patikėjimo teisė;

- panauda;
- nuoma.

Turto patikėjimo teisė.

Patikėjimo teise valstybės turtą valdo, naudoja ir juo disponuoja Lietuvos bankas, valstybės institucijos, įstaigos ir organizacijos, remdamosi įstatymais ir kitais teisės aktais, valstybės įmonės, savivaldybės. Valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo 7 str. 2 d. ir 8 str. 1 d. numatytų subjektų, kurie valstybės ir savivaldybės turtą patikėjimo teise valdo, naudoja ir juo disponuoja, sąrašas nėra baigtinis. Vadovaujantis šio įstatymo 9 str. 4 d., tik Vyriausybė gali spręsti dėl valstybės turto perdavimo kitiems asmenims valdyti, naudoti ir juo disponuoti patikėjimo teise. Dėl savivaldybės turto perdavimo kitiems asmenims valdyti, naudoti ir juo disponuoti patikėjimo teise sprendžia savivaldybės taryba. Su tokiais asmenimis pasirašomos turto patikėjimo sutartys. Kiti juridiniai asmenys, kuriems valstybės ar savivaldybės turtas perduotas pagal turto patikėjimo sutartį, negali šio turto perduoti nuosavybės teise kitiems asmenims, jo įkeisti ar kitaip suvaržyti daiktinių teisių į jį, juo garantuoti, laiduoti ar kitu būdu juo užtikrinti savo ir kitų asmenų prievolių įvykdymą, jo išnuomoti, suteikti panaudos pagrindais ar perduoti jį kitiems asmenims naudotis kitu būdu.

Pažymėtina, kad pagal turto patikėjimo sutartį Vyriausybė valstybės turtą perduoti kitiems asmenims gali tik tuo atveju, jeigu įstatymai kitiems asmenims priskiria valstybines funkcijas, o savivaldybė savivaldybės turtą patikėjimo teise kitiems asmenims gali perduoti tik tuo atveju, jeigu įstatymai kitiems asmenims numato galimybę atlikti savivaldybių funkcijas. Darytina išvada, kad norint turtą perduoti ESCO įmonei patikėjimo teise, jai įstatymai turėtų priskirti atitinkamai valstybines arba savivaldybės funkcijas, o perduotas patikėjimo sutartimi turtas būtų skirtas toms funkcijoms įgyvendinti.

Panauda.

Valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo 13 str. 1 d. nurodytas nebaigtinis sąrašas subjektų, kuriems Vyriausybės nustatytais kriterijais ir

Vilniaus miesto savivaldybės ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studija

tvarka gali būti perduodamas valstybės ir savivaldybių turtas panaudos pagrindais. Sprendimą dėl valstybės turto perdavimo pagal panaudos sutartį priima Vyriausybė ar jos įgaliota institucija, o sprendimą dėl savivaldybės turto perdavimo pagal panaudos sutartį priima savivaldybės taryba ar jos įgaliota institucija. Valstybės ar savivaldybės turto panaudos sutartį sudaro valstybės ar savivaldybės turto valdytojas, valdantis valstybės ar savivaldybės turtą patikėjimo teise. Kaip ir turto valdyti, naudoti ir disponuoti juo patikėjimo teise perdavimo kitiems asmenims atveju, taip ir valstybės ir savivaldybių turto perdavimo panaudos pagrindais atveju, valstybės ir savivaldybių turtas gali būti perduodamas panaudos pagrindais laikinai neatlygintinai valdyti ir naudotis valstybines ar savivaldybių funkcijas įgyvendinantiems subjektams. Darytina išvada, kad norint turtą perduoti ESCO įmonei panaudai, ESCO įmonei įstatymai turėtų priskirti atitinkamai valstybines arba savivaldybės funkcijas.

Nuoma.

Valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo 14 str. nustato, kad valstybės ilgalaikis materialusis turtas išnuomojamas viešo konkurso būdu pagal Vyriausybės nustatytas viešo nuomos konkurso organizavimo taisykles, o savivaldybei nuosavybės teise priklausantis materialusis turtas išnuomojamas savivaldybės tarybos nustatyta tvarka.

CK 6.477 str. apibrėžia nuomos sąvoką – pagal nuomos sutartį viena šalis (nuomotojas) įsipareigoja duoti nuomininkui daiktą laikinai valdyti ir naudotis juo už užmokestį, o kita šalis (nuomininkas) įsipareigoja mokėti nuomos mokesť. ESCO įmonės interesas yra įgyti valstybės ar savivaldybės turtą valdyti neatlygintinai. Tačiau pagal nuomos sutartį nuomininkas (šiuo atveju ESCO įmonė) privalo mokėti nuomos mokesť, įstatymai nenumato kitos alternatyvos. Jeigu šalys vis dėlto susitartų tokią sutartį sudaryti nustatant simbolinį nuomos mokesť, tokia nuomos sutartis laikytina apsimestiniu sandoriu ir yra negaliojanti, nes tokiu sandoriu yra dengiamas kitas sandoris, kurio teisinių padarinių iš tikrųjų siekė sandorio šalys. Tokiame sandoryje išreikštoji šalių valia neatitinka tikrųjų šalių ketinimų.

Apibendrinant aptartas galimybes įgyti valstybės ar savivaldybės turtą valdyti, galime daryti išvadą, kad ESCO įmonei turtą būtų tikslinga įgyti panaudos arba patikėjimo teise,

tačiau tokiu atveju ESCO įmonei įstatymai turėtų priskirti atitinkamai valstybines arba savivaldybės funkcijas, išskyrus atvejus, kai įstatymai numato galimybę perduoti valstybės, savivaldybės turtą privačiam juridiniam asmeniui:

- 1) Investicijų įstatymo 15² str. 4 d. numato, kad Valdžios ir privataus subjektų partnerystės sutarties galiojimo laikotarpiu valdžios subjektas gali perduoti privačiam subjektui patikėjimo teise pagal patikėjimo sutartį arba panaudos teise pagal panaudos sutartį valdyti ir naudoti valstybės arba savivaldybės nekilnojamąjį turtą ir kitą turtą, reikiamą valdžios ir privataus subjektų partnerystės sutartyje nustatytai veiklai vykdyti, išskyrus žemę;
- 2) Koncesijų įstatymo 3 str. 3 d. numato, kad pagal koncesijos sutartis koncesininkams gali būti perduotas valdyti ir (ar) naudoti valstybės, savivaldybės ir (arba) valstybės ar savivaldybės kontroliuojamų asmenų nuosavybės, patikėjimo teise valdomas ir (ar) naudojamas turtas.

1.1.4. PROJEKTO KONTEKSTAS, IDENTIFIKAVIMAS IR RIBOS

1.1.4.1. Projekto kontekstas

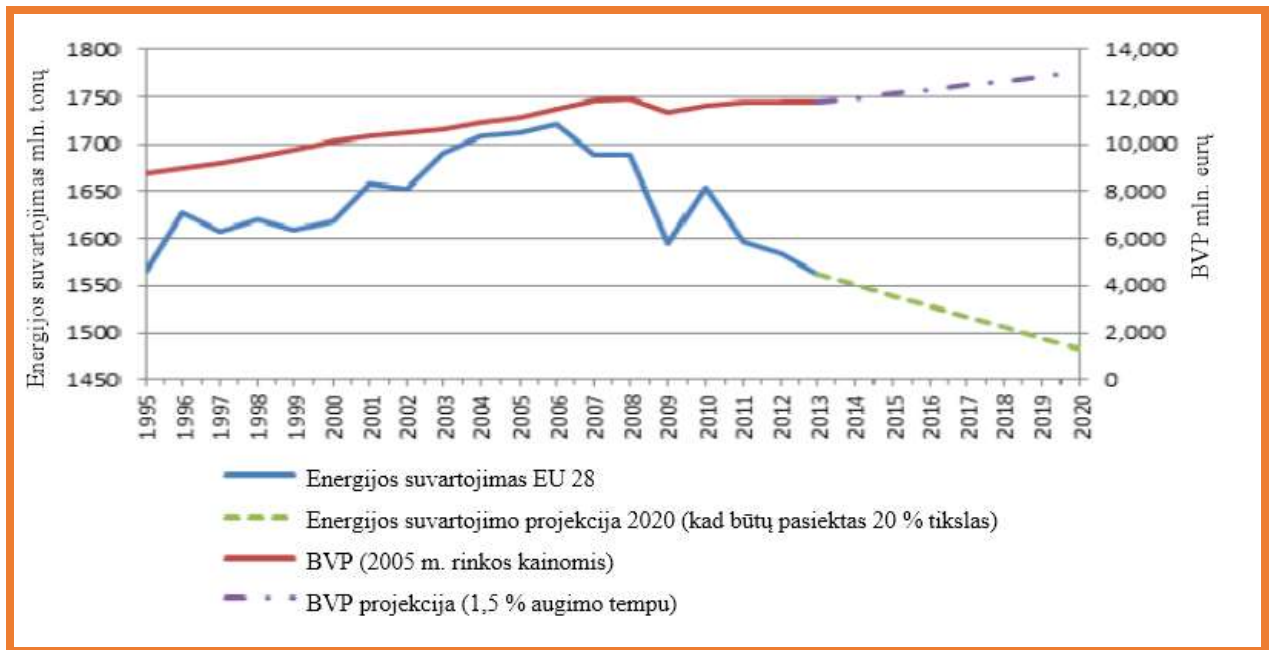
Energijos efektyvumas yra vienas iš svarbiausių veiksnių siekiant užtikrinti didesnę konkurencingumą, saugią ir tvarią energijos sistemą ES. Energija yra pagrindinis visuomenės ir ekonomikos variklis, todėl tolimesnis ekonomikos augimas turi būti paremtas mažesniu energijos suvartojimui bei mažesnėmis išlaidomis energijai.¹⁵ ES direktyvoje dėl pastatų energetinio efektyvumo¹⁶ teigiama, jog pastatuose suvartojama 40 proc. visos Sąjungos suvartojamos energijos ir sudaro 36 proc. viso į aplinką patenkančio CO₂. Šiuo metu apie 35 proc. visų pastatų esančių ES yra senesni nei 50 metų. Gerinant energetinį pastatų efektyvumą, bendras ES suvartojamos energijos kiekis galėtų būti sumažinamas 5 – 6 proc., taip pat CO₂ kiekis sumažinamas apie 5 %. Diagramoje (Lentelė Nr. 5) pateikta energijos vartojimo ir BVP kitimo

¹⁵ http://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2014_energy_efficiency_communication.pdf

¹⁶ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32010L0031&from=EN>

Vilniaus miesto savivaldybės ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studija

raida 1995 – 2013 metais bei prognozė 2020 m. Dar prieš 2008 m. ekonomikos krizę buvo siekiama atskirti energijos vartojimo kilimą nuo BVP didėjimo. Vėliau buvo tęsiamas energijos suvartojimo mažinimas įgyvendinant energijos efektyvumo politiką.

Lentelė Nr. 5. ES 28 energijos vartojimo ir BVP kitimo raida 1995 – 2013 m.

Energijos vartojimo efektyvumo direktyva¹⁷ nustatoma bendra energijos vartojimo efektyvumo skatinimo ES priemonių sistema, siekiant užtikrinti, kad 2020 m. būtų pasiektas Sąjungos 20 proc. energijos vartojimo efektyvumo tikslas ir sudarytos sąlygos vėliau toliau didinti energijos vartojimo efektyvumą.¹⁸ Direktyva buvo priimta siekiant spręsti didėjančios priklausomybės nuo energijos importo, negausių energijos išteklių problemas, taip pat ribojant klimato kaitą bei sprendžiant ekonominės krizės padarinius. Pagal šią direktyvą:

- ES šalys įsipareigoja atlikti energijos efektyvumo renovacijas mažiausiai 3 proc. pastatų priklausančių (ar nuomojamų) centrinei valdžiai;

¹⁷ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0027&from=EN>

¹⁸ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0027&from=EN>

Vilniaus miesto savivaldybės ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studija

- ES vyriausybės turėtų įsigyti tik tuos pastatus, kurie pasižymi aukštu energetiniu efektyvumu;
- ES šalys įsipareigoja sudaryti ilgalaikę nacionalinę pastatų renovacijos strategiją, kuri gali būti įtraukta į šalių Nacionalinius Energijos Vartojimo Efektyvumo Veiksmų Planus.

Pastatų energetinio efektyvumo direktyvoje numatoma:

- visi nauji pastatai turi būti mažai energijos naudojantys pastatai (beveik nulinės energijos pastatai, angl. nearly zero energy buildings) iki 2020 m. gruodžio 31 d.;
- ES šalys privalo nustatyti minimalius energijos eksploatacijos reikalavimus naujiems pastatams, pagrindinės renovacijos pastatams ir rekonstruotiems (ar atstatomiems) pastatų elementams (šildymo ir vėsinimo sistemos, stogai, sienos ir t. t.);
- ES šalys įsipareigoja sudaryti nacionalinių finansinių priemonių sąrašus energetinio efektyvumo gerinimui pastatuose.

Tikimasi, kad elektros vartojimą taupantys efektyvesni prietaisai vartotojams sutaupys vartotojams apie 100 mlrd. eurų per metus iki 2020 m. elektros energijai išleidžiamų lėšų.¹⁹ Šiuo metu pastatų energetinis efektyvumas kilo 1,4 proc. per metus²⁰. Šis skaičius yra palyginus nedidelis dėl mažo renovacijos darbų atlikimo skaičiaus. ES narės šalys, kurios pasiekė geriausias rezultatus siekiant sumažinti iššvaistomą energijos vartojimą, apjungė griežtus efektyvumo reikalavimus naujiems ir renovuotiems pastatams su esamų pastatų renovavimo programomis.²¹ Norint pasiekti energetinio efektyvumo teikiamą naudą būtina ne tik paspartinti investicijų finansavimą, bet ir pagerinti vidutinio energetinio efektyvumo rodiklio kilimą per metus virš 2 proc.²² Sumažėjusi paklausa iškastiniam kurui turės įtakos mažėjančioms energijos kainoms – kiekvienas papildomas 1 proc. energijos sutaupymas lems apie 0,4 proc. mažesnes dujų kainas ir apie 0,1 proc. mažesnes naftos kainas 2030 m.²³

¹⁹ http://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2014_energy_efficiency_communication.pdf

²⁰ "Energy Efficiency Trends in the EU", Odysee-Mure, 2011

²¹ Pavyzdžiui, Vokietijoje ir Slovakijoje vidutinis energijos suvartojimas būstui sumažėjo 50% nuo 1990 m.

²² http://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2014_energy_efficiency_communication.pdf

²³ http://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2014_energy_efficiency_communication.pdf

Vilniaus miesto savivaldybės ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studija

Europos Komisijos komunikate dėl Energijos efektyvumo ir dėl jo indėlio į energijos saugumui ir 2030 m. klimato ir energijos politikos pagrindų teigiama, jog siekiant padidinti ir išplėsti energijos efektyvumo gerinimo rinką, viešojo sektoriaus lėšos turi papildyti privataus sektoriaus investicijas. 2014 – 2020 ES biudžete numatyta, jog mažiausiai 38 mln. eurų bus skiriama anglies ekonomikos mažinimo investicijoms pagal ES struktūrinių fondų lėšų alokaciją; taip pat ši suma bus padidinta nacionaliniu ir regioniniu ko-finansavimu ir privataus kapitalo pritraukimu. Taip pat numatoma tolesnė parama „Horizontas 2020“ programoje, kur investicijos bus skirtos energetinio efektyvumo inovacijoms. 2014 – 2020 m. apytiksliai numatyta 2 000 mln. eurų, ypač susitelkiant ties Energijos Efektyvumu „Horizontas 2020“ programos prioriteto „Iššūkiškai visuomenei“ - Saugi, švari ir efektyviai naudojama energija taip pat, ties viešojo privataus sektorių partnerystėmis programose „Energetiškai efektyvūs pastatai“ („Energy Efficient Buildings“), „Ateities gamyklos“ („Factories of the Future“) ir „Tvarių pramoninių procesų pramonė, energetiškai efektyvi ir taupanti resursus“ („Sustainable Process Industry through Resource and Energy Efficiency (SPIRE)“).²⁴

Atsižvelgiant į šiuos Europos Komisijos ir visos ES siekius, keliamus tikslus ir rekomendacijas, nacionaliniame lygmenyje buvo pradėta vykdyti energijos efektyvumo diegimo programa – centrinės valdžios pastatų modernizavimas. 2014 m. gegužės 19 d. LR energetikos ministro įsakymu Nr.1-118 patvirtintas penkių bandomųjų centrinės valdžios viešųjų pastatų, kuriuose bus įgyvendinami energijos vartojimo efektyvumo didinimo projektai, sąrašas:

1. LR Vyriausybės kanceliarijos pastatas (Adresas - Gedimino pr. 11, Vilnius);
2. Šiaulių aps. VPK, Pakruojos rajono policijos komisariato pastatas (Adresas - Vytauto Didžiojo g.15, Pakruojis);
3. Panevėžio aps. VPK, Rokiškio rajono policijos komisariato pastatas, (Adresas - Pramonės g. 9, Rokiškis);
4. Kauno aps. VPK, Kaišiadorių rajono policijos komisariato pastatas, (Adresas - Algirdo g.16, Kaišiadorys);

²⁴ http://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2014_energy_efficiency_communication.pdf

5. Lietuvos nacionalinis dramos teatras (Adresas - Gedimino pr. 4, Vilnius)²⁵.

Aukščiau minėti projektai numatomi įgyvendinti pagal grąžintinos paramos bei ESCO modelį.

Atsižvelgiant į ES iškeltus tikslus energetikos srityje, LR nacionalinėje energetinės nepriklausomybės strategijoje nustatyta, kad energetinio efektyvumo didinimo srityje iki 2020 metų bus siekiama kiekvienais metais po 1,5 procento didinti energijos vartojimo efektyvumą ir taip stiprinti Lietuvos energetinę nepriklausomybę, konkurencingumą ir darnią plėtrą²⁶.

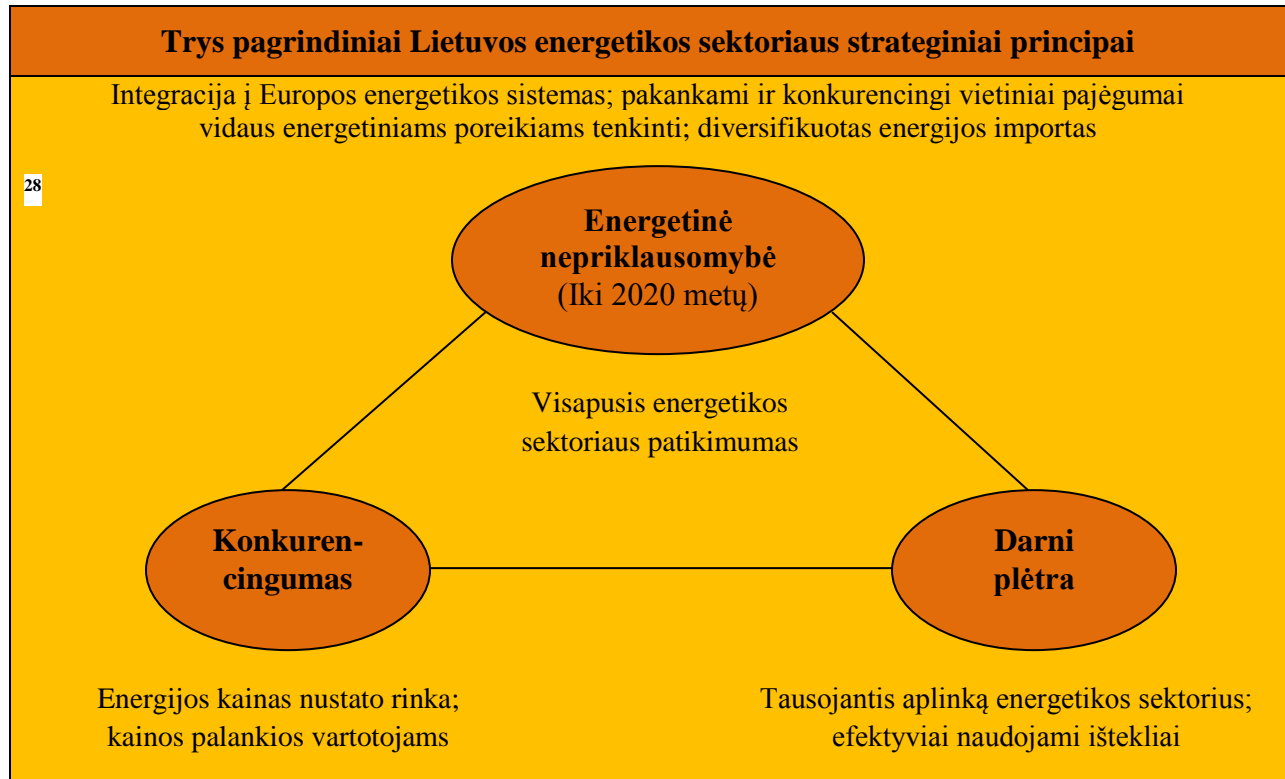
Energetikos sektoriaus būklės analizė ir pagrindinių Lietuvos energetikos sektoriaus iššūkių įvertinimas leidžia suformuluoti tris esminius ir tarpusavyje susijusius principus, kuriais grindžiama Nacionalinė energetinės nepriklausomybės strategija:

- 1) **energetinė nepriklausomybė.** Lietuvos energijos poreikis bus patenkinamas naudojant vietinius ir diversifikuotus energijos išteklius. Tai yra būtina sąlyga siekiant užtikrinti patikimą energetinės sistemos funkcionavimą ir užkirsti kelią galimiems energijos tiekimo sutrikimams;
- 2) **konkurencingumas.** Lietuva prisijungs prie Europos energijos rinkų ir pertvarkys šiuo metu egzistuojančias energetikos sektoriaus monopolijas. Tai leis užtikrinti palankias energijos kainas vartotojams ir pakankamas investicijas į energetikos sektorių, būtinas trūkstamai energetikos infrastruktūrai plėtoti;
- 3) **darni plėtra.** Tiek energijos gamyba, tiek vartojimas turi būti grindžiami darnios plėtos principais. Užtikrinant darnią plėtrą, bus mažinamas šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimo į aplinką kiekis, didinant energijos gamybos, perdavimo ir vartojimo efektyvumą ir skatinant energijos gamybą iš aplinkos neteršiančių išteklių (atsinaujinančių energijos išteklių ir atominės energijos)²⁷.

²⁵ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/5e9a1940df4d11e388bee944977d73d2>

²⁶ http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=429490&p_tr2=2

²⁷ http://www.enmin.lt/lt/uploads/energetines_nepriklausomybes_strategija.pdf

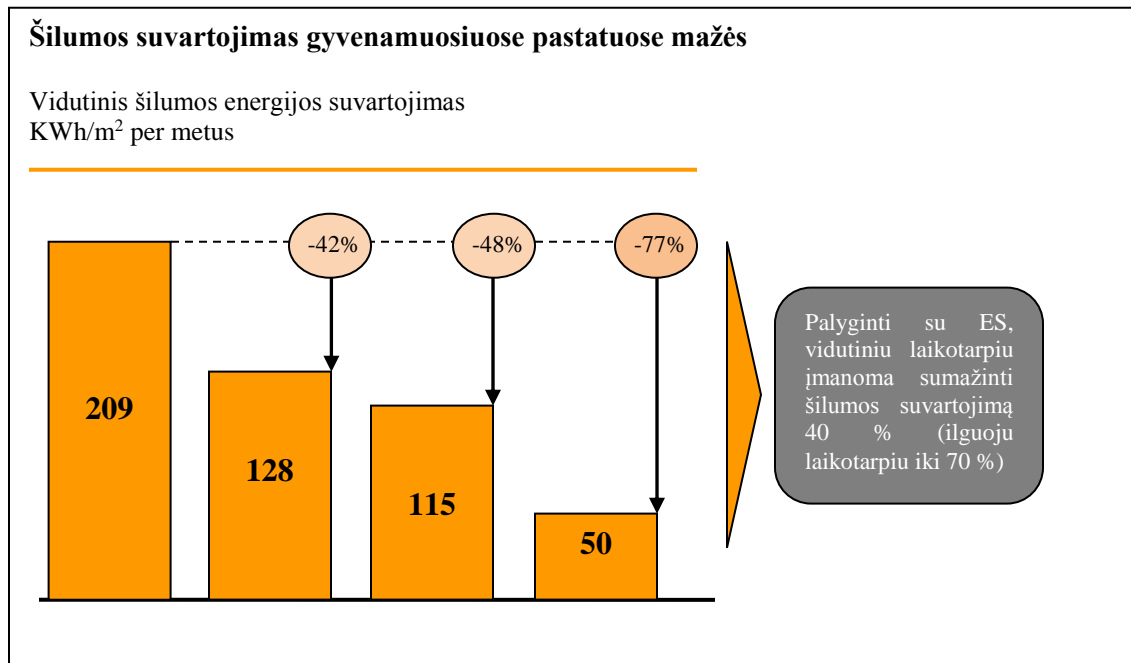

Paveikslas Nr. 6. Pagrindiniai Lietuvos energetikos sektoriaus strateginiai principai.

Numatoma, kad iki 2020 metų Lietuvoje šilumos energijos vartojimas pastatuose, daugumą jų renovavus, sumažės 30–40 procentų. Tai ženkliai sumažins išlaidas pastatų šildymui ir padidins jų vertę dėl padidėjusio pastato energijos sunaudojimo efektyvumo. Energijos vartojimo efektyvumo didinimo iniciatyvos padės sumažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį. Todėl šilumos sektorius taps tausojantis aplinką.

Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje šiuo metu šildymui sunaudojama energija yra naudojama itin neefektyviai lyginant su nustatytu ES standartu naujiems pastatams, bei atsižvelgiant į renovuotų pastatų vidutinį šilumos energijos suvartojimą, poreikis renovuoti neefektyviai šilumos energiją naudojančius pastatus yra akivaizdus:

²⁸ http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=429490&p_tr2=2

Paveikslas Nr. 7. Šilumos suvartojimo palyginimas.

LR Vyriausybė, siekdama skatinti didesnę energijos vartojimo efektyvumą ir vadovaudamasi 2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2012/27/ES dėl energijos vartojimo efektyvumo, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 2009/125/EB ir 2010/30/ES bei kuria panaikinamos direktyvos 2004/8/EB ir 2006/32/EB (OL 2012 L 315, p. 1), kurioje nustatoma bendra energijos vartojimo efektyvumo skatinimo ES priemonių sistema, siekiant užtikrinti, kad 2020 metais būtų pasiektas ES valstybėse narėse 20 procentų energijos vartojimo efektyvumo tikslas ir sudarytos sąlygos toliau didinti energijos vartojimo efektyvumą, 5 straipsniu, 2014 m. lapkričio 26 d. priėmė nutarimą patvirtinti **Viešųjų pastatų energinio efektyvumo didinimo programą. Šios programos tikslas – didinti viešųjų pastatų energinį efektyvumą ir iki 2020 m. mažinti metinės pirminės energijos suvartojimą 60 GWh.**

²⁹ http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=429490&p_tr2=2

Pagal Viešųjų pastatų energinio efektyvumo didinimo programą numatoma, jog įgyvendinami viešųjų pastatų energinio efektyvumo didinimo projektai gali būti finansuojami šiais būdais:

- skiriant gražinamąją subsidiją;
- taikant finansines priemones;
- teikiant subsidijas;
- naudojant visų šių išvardytų priemonių derinius³⁰.

Siekiant reglamentuoti vietos valdžios pastatų modernizavimo programą bus rengiami 2014 m. lapkričio 26 d. priimtą nutarimą (dėl viešųjų pastatų energetinio efektyvumo didinimo programos patvirtinimo) įgyvendinantys kiti teisės aktai, konkrečių finansinių mechanizmų aprašai, detalizuosiantys finansavimo schemą ir tvarką.

Kadangi Vilniaus miesto savivaldybei priklauso daug įvairios paskirties viešųjų pastatų, sėkmingai įgyvendinant energijos taupymo politiką, bus užtikrinta tiek miesto, tiek valstybės gerovė, sutaupomos lėšos galės būti skiriamos kitiems poreikiams tenkinti. Todėl siekiant optimizuoti Vilniaus miesto savivaldybės Švietimo, kultūros ir sporto departamento įstaigų šilumos, elektros sąnaudas bei siekiant įgyvendinti ES, LR numatytus energijos suvartojimo efektyvumo didinimo tikslus, Vilniaus miesto savivaldybei privalu didinti pastatų energijos sunaudojimo efektyvumą. Dėl šios priežasties yra būtina nustatyti pastatų energijos efektyvumo didinimo galimybes, apžvelgiant esamą pastatų energijos suvartojimą, įvertinant teisines, finansines galimybes numatytiems tikslams pasiekti, o atsižvelgiant į ribotus Vilniaus miesto savivaldybės finansinius pajėgumus – ir būdus, kurie yra finansiškai patraukliausi energijos suvartojimo efektyvumui didinti.

Vilniaus miesto savivaldybės Švietimo, kultūros ir sporto departamentui (toliau – Departamentas) pavaldžių įstaigų ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studijoje, rengtoje PERITUS 2014 m. Vilniaus miesto savivaldybės administracijos užsakymu, buvo identifikuota išlaidų struktūra, tenkanti Departamentui pavaldžių įstaigų pastatų ūkio

³⁰ <http://www.am.lt/VI/files/0.674352001420204012.doc>

Vilniaus miesto savivaldybės ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studija

priežiūrai, eksploatavimui ir kitoms pagalbiniams veikloms, 2012 metais buvo išleista daugiau nei 120 mln. litų (duomenys iš 217 organizacijų). Pagrindiniai šių išlaidų objektai yra keli:

- darbo užmokestis pastato priežiūros veikloms – 43,6 mln. Lt (36%);
- pastatų šildymas ir karšto vandens pašildymas – 36,8 mln. Lt (31%);
- maisto prekių tiekimas – 20,8 mln. Lt (17%);
- kitos išlaidos – 18,9 mln. Lt (16%).³¹

Bendroje išlaidų struktūroje energiniai resursai pastato eksploatacijai (išlaidos šildymui, elektrai ir vandeniui) sudaro didžiausią dalį – 40 proc. Minėtoje galimybių studijoje buvo atlikta bendro pastatų efektyvumo būklės lygio sąlyginė išraiška 1 kvadratinio metro išlaidų šildymui rodikliu (rodiklis buvo gautas bendras patalpų šildymo ir karšto vandens pašildymo išlaidas padalinus iš bendro pastatų ploto). Palyginus šį rodiklį darželiuose ir mokyklose galima daryti išvadą apie reikšmingą skirtumą: darželio pastatų 1 kvadratinio metro šildymui išleidžiama 73,06 Lt; mokyklose šis rodiklis siekia 55,7 Lt vienam kvadratiniam metrui; tai yra 23,8 proc. mažesnės sąnaudos 1 kv. metro šildymui.³² Taip pat galimybių studijoje pateikiami galimi paaiškinimai šiam išlaidų skirtumui:

- pagal higienos normas darželiuose grupių patalpose turėtų būti vidutiniškai 2 laipsniais didesnė šiluma nei bendrojo lavinimo mokyklų klasėse³³;
- sprendimas dėl investicijų (per devynių metų laikotarpį nuo 2004 iki 2012 metų mokykloms buvo skirta beveik 113 mln. Lt investicijų, o darželiams skirta net 80 proc. mažiau investicijų³⁴).

³¹ Vilniaus miesto savivaldybės Švietimo, kultūros ir sporto departamentui pavaldžių įstaigų ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studija (2014)

³² Vilniaus miesto savivaldybės Švietimo, kultūros ir sporto departamentui pavaldžių įstaigų ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studija (2014)

³³ Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro 2002 m. kovo 4 d. įsakymas Nr. 102 "Dėl Lietuvos higienos normos HN 75:2002 „Ikimokyklinio ugdymo įstaigos. Higienos normos ir taisyklės" patvirtinimo" ir Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro 2005 m. birželio 9 d. įsakymas Nr. V-476 "Dėl Lietuvos higienos normos HN 21:2005 "Bendrojo lavinimo mokykla. Bendrieji sveikatos saugos reikalavimai" patvirtinimo

³⁴ Vilniaus miesto savivaldybės Švietimo, kultūros ir sporto departamentui pavaldžių įstaigų ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studija (2014)

Vilniaus miesto savivaldybės ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studija

Atsižvelgiant į Departamentui pavaldžių įstaigų esamą prastą būklę energetinio efektyvumo atžvilgiu, turi būti siekiama pagerinti pastatų būklę ne tik dėl nacionalinių tikslų, įsipareigojimų, tačiau taip pat siekiant sumažinti ir optimizuoti savivaldybės biudžeto išlaidas Departamento pastatų priežiūrai ir eksploatacijai ilguoju laikotarpiu.

1.1.4.2. Projekto tikslinės grupės, socialinės – ekonominės naudos gavėjai ir socialinis kontekstas

Išskirtinos šios Projekto tikslinės grupės:

- 1) Vilniaus miesto savivaldybės administracija;
- 2) Vilniaus miesto gyventojai;
- 3) Savivaldybės įstaigos;
- 4) Valstybė;
- 5) Privačios įmonės.

1) Vilniaus miesto savivaldybės administracija

Savivaldybės administracijos lūkestis projektui yra nustatyti galimybes didinti sunaudojamos energijos efektyvumą, leisiantį mažinti savivaldybės išlaidas energetinių išteklių įsigijimui.

2) Vilniaus miesto gyventojai

Išankstiniais 2011 m. kovo 1 d. – gegužės 9 d. vykusio visuotinio gyventojų ir būsto surašymo duomenimis, 2011 m. kovo 1 d. Vilniuje gyveno 539 tūkst. gyventojų. Pagal Vilniaus miesto bendrąjį planą iki 2015 metų (patvirtintą Vilniaus miesto savivaldybės tarybos 2007 m. vasario 14 d. sprendimu Nr. 1-1519) planuojamas gyventojų skaičius 2015 metais yra 576 tūkst., o 2025 metais – 600 tūkst. gyventojų, taigi prognozuojama paklausa Projektu švietimo, sporto ir susijusiai infrastruktūrai tik didės.

Vilniaus miesto gyventojai patirs Projekto naudą dėl efektyvesnio energijos išteklių panaudojimo, galimų savivaldybės sutaupymų panaudojimo kitai infrastruktūrai vystyti ir prižiūrėti.

3) Savivaldybės įstaigos

Departamento žinioje esančios savivaldybės įstaigos, besirūpinančios švietimu, sportu, kt. yra suinteresuotos, kad augančiam gyventojų skaičiui būtų užtikrintos švietimo, sporto ir susijusios paslaugos už optimaliausią kainą. Jų interesus užtikrintų savivaldybės Švietimo, kultūros ir sporto departamento reguliavimo sričiai priskirtų įstaigų naudojamos energijos efektyvumo didinimas, leisiantis sumažinti kasmetines išlaidas, skiriamas energetiniams ištekliams įsigyti.

4) Valstybė

Valstybė yra suinteresuota nacionalinių tikslų įgyvendinimo, tokių kaip CO₂ mažinimas bei energijos suvartojimo mažinimas bei pridėtinę vertę kuriančių verslų atsiradimas (šiuo atveju ESCO įmonių).

5) Privačios įmonės

Privačios įmonės yra suinteresuotos investuoti į pridėtinę vertę ir grąžą generuojančias veiklas, ESCO rinkos neišvystymas yra potenciali niša naujų verslų atsiradimui ir naujų darbo vietų sukūrimui.

1.1.4.3. Problemos, kurioms spręsti siūlomas projektas, teisinis kontekstas ir reglamentavimas

Siekdama pasiekti didesnę energetinį efektyvumą, Vilniaus miesto savivaldybė turi galimybę pasinaudoti LR įstatymų numatytais būdais. Siekdama didesnio pastatų energetinio efektyvumo Vilniaus miesto savivaldybė gali vykdyti tradicinius viešuosius pirkimus arba gauti viešojo ir privataus subjektų partnerystės modeliu pagrįstą bendradarbiavimo teikiamą naudą.

Pažymėtina, kad kartais viešieji subjektai nėra pajėgūs vidiniais resursais įvykdyti kompleksinių projektų ir užtikrinti tinkamos stebėsenos po investicijų laikotarpio. Todėl tikslinga nupirkus pastatų atnaujinimo darbus suteikti galimybę privačiam subjektui taip pat teikti pastato / šilumos / elektros / vandens ūkio paslaugas pagal ilgalaikę sutartį. **Perduodant paslaugų teikimą pagal ilgalaikę sutartį VšĮ Centrinės projektų valdymo agentūros**

vertinimu EPC sutartis reiktų vertinti kaip VPSP sutartis, todėl nepaisant anksčiau patektoje analizėje pateikto teisinio vertinimo išvados, kad tradicinė viešųjų pirkimų sutartis taip pat galima, jų vertinimu viešojo ir privataus sektorių partnerystės turinys yra artimiausias ESCO modelio sąvokai.

Įvertinant suinteresuotų šalių poziciją, tikslinga esant galimybei – prioritetą teikti ESCO modelio įgyvendinimui pagal VPSP projektams taikomas procedūras.

Nors LR teisės aktai neapibrėžia specialiuoju įstatymu nei ESCO įmonės, nei ESCO modelio sąvokos, visgi, Energetikos ministerijos nuomone, Lietuvoje būtina aktyviau inicijuoti ir pradėti ESCO modelio taikymą, kuris leidžia efektyviau ir greičiau pasiekti energijos vartojimo efektyvumo didinimo tikslų, pritraukti privačias lėšas, kurti naujas darbo vietas statybos sektoriuje³⁵.

Pagrindinės kliūtys, ribojančios ESCO rinkos Lietuvoje plėtrą, identifikuotos Europos rekonstrukcijos ir plėtros banko užsakymu atliktoje studijoje³⁶:

1. teisinio reglamentavimo apribojimai;
2. techninės ir su sutartimis susijusios kliūtys;
3. potencialių ESCO pajėgumai (daugelis įmonių turi labai mažai arba iš viso neturi su ESCO susijusių žinių ir patirties);
4. finansiniai suvaržymai.

1. Teisinio reglamentavimo apribojimai:

- 1) valstybės ir savivaldybių naudojamos dabartinės biudžeto paskirstymo ir lėšų pervedimo procedūros neskatina energijos taupymo;

Kasmet viešosios paskirties pastatų faktiniai naudotojai gauna biudžeto lėšų. Asignavimai iš valstybės ar savivaldybių biudžetų yra pervedami tiesiogiai arba netiesiogiai tiekėjams (t. y. konkrečioms išlaidoms apmokėti). Valstybės biudžeto lėšos iš valstybės išdo sąskaitos yra pervedamos tik tada, kai jų reikia konkrečioms išlaidoms apmokėti, neviršijant metinių asignavimų ar kitų įgyvendinamų programų limitų. Valstybės išdo departamentas pveda valstybės biudžetinėms įstaigoms skirtus asignavimus tiesiai tiekėjams, kuriems

³⁵ <http://www.enmin.lt/lt/news/detail.php?ID=3439>

³⁶ Europos rekonstrukcijos ir plėtros banko užsakymu rengta studija „Energijs vartojimo efektyvumo projektų Lietuvos viešajame sektoriuje rinkos paklausos studija“, 2014

Vilniaus miesto savivaldybės ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studija

sumokama už prekes, darbus ir paslaugas, suteiktas viešosios paskirties pastatų faktiniams naudotojams. Savivaldybių biudžetų lėšos savivaldybių biudžetinėms įstaigoms pervedamos tik tada, kai jų reikia konkrečioms išlaidoms apmokėti ir neviršijant metinių asignavimų ar kitų įgyvendinamų programų limitų. Daugeliu atveju viešosios paskirties pastatų faktiniai naudotojai neturi teisės laisvai naudoti metinių asignavimų. Jos taip pat negali laikyti sutaupytų nepanaudotų asignavimų. Visi nepanaudoti asignavimai, nors ir yra tiesiogiai valstybės ar savivaldybių biudžetinių įstaigų naudojami, turi būti grąžinti į valstybės ar savivaldybių biudžetus. Todėl viešosios paskirties pastatų faktiniai naudotojai nėra finansiškai motyvuoti dalyvauti pirkimuose, kuriuose būtų vadovaujamosi energijos efektyvumo principu.

- 2) esamas teisinis reguliavimas riboja ESCO paslaugų, kurias galėtų teikti Lietuvos šilumos tiekėjai, apimtis, pvz., Šilumos ūkio įstatymas nustato apribojimus teikti pastato šildymo įrangos ir karšto vandens tiekimo sistemos techninės priežiūros paslaugas šilumos tiekėjams;

ESCO paslaugos pastatuose paprastai apima pastato šildymo įrengimų ir karšto vandens sistemų techninę priežiūrą. Šilumos tiekėjams ar kitoms su jais susijusioms įmonėms yra draudžiama vykdyti pastato šildymo ir elektros įrengimų techninę priežiūrą (LR šilumos ūkio įstatymo 20 str. 2 d.). Teisės aktai riboja ESCO paslaugų, kurias galėtų teikti šilumos tiekėjai, apimtis;

- 3) VPĮ riboja ilgalaikių paslaugų sutarčių sudarymą;

Viešųjų pirkimų sutarties terminas, išskyrus konkrečiai teisės aktuose reglamentuotas išimtis, negali viršyti 3 m. (VPĮ 18 str.). 2006 m. gegužės 5 d. LR Vyriausybės nutarimas Nr. 432 nustato atvejus, kuriems esant perkančioji organizacija gali sudaryti viešąsias sutartis ilgesniam kaip 3 metų laikotarpiui. Energijos efektyvumo paslaugų teikimo aspektu, aktualias išimtis sudaro šie atvejai:

- sutartis yra sudaroma įgyvendinant investicijų projektus pagal valdžios ir privataus subjektų partnerystės (VPSP) sutartis;
- yra gautas Viešųjų pirkimų tarnybos sutikimas;
- įgyvendinama ilgalaikė (ilgesnė kaip 3 metų trukmės) LR Seimo, LR Vyriausybės ar savivaldybės tarybos tvirtinama programa;

Vilniaus miesto savivaldybės ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studija

- įgyvendinamas investicijų projektas, įtrauktas į einamųjų metų Valstybės investicijų programą.

Visgi, kadangi sutarties dėl energijos vartojimo efektyvumo sudarymas remiantis VPSP pagrindu reikalauja ilgalaikių ir sudėtingų procedūrų, Viešųjų pirkimų tarnybos sutikimas vertintinas kaip ekstraordinarinė (išimtinė) priemonė, o energijos efektyvumo projektai viešosios paskirties pastatų renovavimo srityje nėra įtraukti į šiuo metu galiojančias ilgalaikes patvirtintas programas ar Valstybės investicijų programą, šiuo metu nėra teisinių prielaidų sudaryti energijos efektyvumo paslaugų pirkimų ilgesniam kaip 3 metų terminui (išskyrus Viešųjų pirkimų tarnybos sutikimo atvejį, kuris vertintinas kaip išimtinė priemonė, pritaikytina pilotinių projektų įgyvendinimui).

4) perkančiųjų organizacijų teisė inicijuoti kelių objektų (kai perkami darbai, paslaugos ir prekės) pirkimus yra ribota;

Egzistuoja teisinis neapibrėžtumas dėl to, koku laipsniu perkančiosioms organizacijoms yra leidžiama dalyvauti kelių objektų pirkime, kai perkamos ESCO paslaugos. Dėl skirtingų darbų, paslaugų ir (arba) prekių pirkimo jungimo į vieną pirkimą ribojamas potencialių dalyvių skaičius, palyginti su pirkimais, kai kiekvienai darbų, paslaugų ir (arba) prekių rūšiai įsigyti yra organizuojamos atskiros viešojo pirkimo procedūros. Iš Lietuvos teismų praktikos matyti, kad norinčioms dalyvauti kelių objektų pirkime perkančiosioms organizacijoms gali tekti įrodyti, kad:

- buvo svarbu inicijuoti kelių objektų pirkimą dėl svarbių priežasčių (pvz., ekonominių ar techninių);
- norint pasiekti tikslą nebuvo įmanoma išvengti kelių objektų pirkimo inicijavimo ir nebuvo manoma pasiekti šį tikslą išskaidžius kelių objektų pirkimą į atskirus pirkimus.

5) nėra priimta oficialių rekomendacijų dėl tokių paslaugų pirkimų organizavimo ir vykdymo;

Viešųjų pirkimų tarnyba teikia bendras rekomendacijas apie konkurencinio dialogo naudojimą ir ekonomiškai naudingiausio kriterijaus viešajame pirkime taikymą. Nepaisant to, nėra konkrečių rekomendacijų apie tai, kaip viešajame pirkime perkančioji organizacija galėtų taikyti ekonomiškai naudingiausią viešojo pirkimo kriterijų ir (arba) konkurencinių derybų procedūrą, kad įsigytų energijos efektyvumo paslaugas.

Vilniaus miesto savivaldybės ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studija

- 6) esamos energijos efektyvumo programos neskatina energijos efektyvumo paslaugų teikimo, nėra teisinio sutarties dėl energijos vartojimo efektyvumo apibrėžimo ir su tuo susijusių teisinių santykių aiškaus reglamentavimo.

2. Techninės ir su sutartimis susijusios kliūtys – su ESCO rinkos raida susijusios problemos (pvz., nėra vieningos viešosios paskirties pastatų duomenų bazės, daugelis viešosios paskirties pastatų neturi atskirų karšto vandens skaitiklių ir t.t.).

3. Finansiniai suvaržymai, apsunkinantys ESCO rinkos plėtrą:

- 1) daug potencialių ESCO neturi būtinų finansinių galimybių imtis vidutinių ar didelių ESCO projektų;
- 2) komerciniai bankai nenori teikti ilgalaikių paskolų ESCO projektams finansuoti;
- 3) ilgas lėšų atsipirkimo laikotarpis ESCO klientams;
- 4) ESCO reikalaujama aukšta projekto grąža³⁷.

1.1.4.4. Projekto apimties ribos ir sąsajos su kitais projektais

Šiuo metu Vilniaus miesto savivaldybė yra sudariusi sutartį su UAB „Mano būstas LT“. Šia sutartimi UAB „Mano būstas LT“ įsipareigoja suteikti energetines paslaugas – priimti pastatų inžinerines sistemas ir atlikti jų techninę priežiūrą (įskaitant ne mažesnės nei teisės aktų ir higienos normų reikalaujamos šilumos ir karšto vandens temperatūros palaikymo pastatuose esančiose patalpose užtikrinimą), atliekant investicijas diegti pastatuose energiją taupančias priemones bei taip pasiekti energijos sutaupymą, prisiimti su juo susijusią riziką, taip pat tinkamai eksploatuoti inžinerines sistemas ir, pasibaigus sutarčiai, grąžinti / perduoti inžinerines sistemas Vilniaus miesto savivaldybei arba, jos nurodymu, - trečiajam asmeniui, vykduosiančiam inžinerinių sistemų techninę priežiūrą ir eksploatavimą.

Pagrindinis minėtos sutarties tikslas – užtikrinti tinkamą energetinių paslaugų teikimą, kuris leistų sumažinti ir optimizuoti savivaldybės išlaidas pastatų šildymui, o taip pat sudarytų prielaidas pastatuose padidinti energijos vartojimo efektyvumą bei užtikrintų teisės aktus bei standartus atitinkančią inžinerinių sistemų priežiūrą ir eksploatavimą.

³⁷ http://www.enmin.lt/upload/ESCO_studija.pdf

Vilniaus miesto savivaldybės ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studija

Sutartis su paslaugos teikėju pasirašyta 2015 m. sausio 6 d. ir galios 36 mėnesius nuo jos pasirašymo dienos.

Analizuojamų iniciatyvų įgyvendinimui aktualūs numatomi energetinio efektyvumo priemonių finansavimo modeliai. Pažymėtina, kad Viešųjų investicijų ir plėtros agentūra (toliau – VIPA) parengtame ir pristatytame centrinės valdžios viešųjų pastatų modernizavimo projektus yra numatyta įgyvendinti pagal ESCO modelį. Vietos valdžios projektų finansavimo modelis šiuo metu yra rengiamas LR aplinkos ministerijos; modelis rengiamas įvertinant ESCO modelio taikymo schemą centrinės valdžios projektuose (žr. Paveikslas Nr. 8) bei adaptuojant pagal vietos projektų specifiką ir numatomus finansavimo šaltinius skirtus vietos savivaldos projektams.

Paveikslas Nr. 8. ESCO modelis centrinės valdžios viešiesiems pastatams modernizuoti.

(Šaltinis: VIPA pranešimas Energijos efektyvumo fondas: centrinės valdžios viešųjų pastatų ir gatvių apšvietimo modernizavimo galimybės 2015 03 05)

Galimybių studijos dalyje „Projekto kontekstas“ yra aprašomos numatytos vietos valdžios viešųjų pastatų energetinio efektyvumo didinimo finansavimo modelio alternatyvos, kurios bus įgyvendintos LR aplinkos ministerijai parengus minėtą nutarimą įgyvendinančius

Vilniaus miesto savivaldybės ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studija

teisės aktus, finansavimo sąlygų aprašus ir kt. Siūlytina ministerijai rengiant minėtus teisės aktus ir derinant juos su savivaldybe rekomenduoti taikyti panašią kaip centrinės valdžios projektų finansavimo schemą, nes be subsidijavimo ir/ar valstybės paramos visos pastatų atnaujinimui būtinos priemonės vien privačiomis lėšomis nebūtų atsiperkančios (plačiau žr. techninį ir ekonominį pilotinių projektų vertinimą Priede Nr. 1 ir Priede Nr. 2).

VIPA siekdama užtikrinti tinkamą centrinės valdžios viešųjų pastatų energetinio efektyvumo didinimo remiantis ESCO modeliu įgyvendinimą, parengė centrinės valdžios viešųjų pastatų modernizavimo projektų pagrindinės finansavimo sąlygas:

- fiksuotos iki 2 proc. metinės palūkanos;
- paskolos terminas – iki 20 metų;
- paskola teikiama iki 80 proc. projekto vertės, kai paskolos gavėjas yra ESCO įmonė; paskola teikiama iki 100 proc. projekto vertės, kai paskolos gavėjas yra centrinės valdžios pastato valdytojas;
- projektams gali būti teikiama iki 20 proc. subsidija, kuri gali būti teikiama kaip palūkanų subsidija, techninė parama (dokumentacijos parengimui);

ESCO įmonė, įgyvendindama projektą privalo prisidėti savomis lėšomis (ne mažiau kaip 20 proc. nuo projekto vertės)³⁸.

1.1.5. PROJEKTO ĮGYVENDINIMO TEISINIŲ GALIMYBIŲ (ĮVERTINANT ESCO SUTARČIŲ TAIKYMO GALIMYBES) ANALIZĖ

Atsižvelgiant į tai, kad, kaip jau minėta, Lietuvoje nėra išplėtotą EPC praktika, būtina apžvelgti kitų valstybių gerą patirtį. Vakarų Europoje EPC modelis nėra naujiena, jis yra sėkmingai taikomas kaip efektyvi energijos suvartojimo mažinimo, optimizavimo priemonė. Toliau apžvelgsime keletą projektų, kurių rezultatai leidžia daryti išvadą, kad pasiekta nauda yra akivaizdi tiek trumpuoju laikotarpiu (dėl sumažintos aplinkos taršos, dėl energetinių resursų

³⁸ VIPA pranešimas Energijos efektyvumo fondas: centrinės valdžios viešųjų pastatų ir gatvių apšvietimo modernizavimo galimybės 2015 03 05

įsigijimo poreikio mažėjimo), tiek ir ilguoju laikotarpiu, kai viešoji institucija pajaučia realius sutaupymus.

1.1.5.1. ESCO – GEROJI UŽSIENIO VALSTYBIŲ PATIRTIS

Paryžiaus mokyklų sunaudojamos energijos efektyvumo programa

2007 m. Paryžiaus miesto savivaldybė priėmė Klimato planą, kuriame buvo numatytos priemonės, iki 2050 m. leisiančios sumažinti anglies dioksido emisiją 75 proc. Vienas iš einamųjų Klimato plano tikslų yra sumažinti anglies dioksido emisiją 30 proc. iki 2020 m. lyginant su 2004 m. laikotarpiu.

Paryžiaus valdomos mokymo įstaigos sudaro ketvirtį savivaldybei priklausančių viešųjų pastatų, todėl 2010 m. buvo sukurtas planas atnaujinti 600 mokyklų, tokiu būdu užtikrinant 65 GWh energijos sutaupymų per metus.

Projektas finansuojamas ES „Pažangios energetikos Europai programa“ lėšomis.

Visos projekte dalyvaujančios mokyklos pasirašė energijos vartojimo efektyvumo sutartis su ESCO įmonėmis. Iki šiol buvo pasirašyta 100 sutarčių – pirmoji sutartis 20-iai metų pasirašyta 2011 m. gruodį.

Mokyklas renovuoti yra sudėtinga, nes šios didžiąją metų dalį yra užimtos besimokančių mokinių ir jų mokytojų. Vadovaujantis pasirašytų sutarčių nuostatomis, už energijos sunaudojimą atsakinga tapo ESCO įmonė, kuri taip pat buvo įpareigota informuoti mokyklų darbuotojus bei mokinius apie aplinkai draugiškas priemones, padėsiančias padidinti sutaupymus.

200 kitų energijos vartojimo efektyvumo sutarčių planuojama pasirašyti atlikus viešuosius pirkimus, nesudarant partnerystės sutarčių tarp valdžios ir privataus subjekto. Pagrindinis tokių sutarčių skirtumas nuo anksčiau pasirašytų, yra tas, kad ESCO įmonė nefinansuos projekto.

Energijos vartojimo efektyvumo sutartyse numatytas tikslas pasiekti 30 proc. energijos sutaupymą taikomas ne mokyklų kaip vieneto, bet jų, kaip visumos, atžvilgiu. Dėl šios priežasties ESCO įmonė gali optimizuoti savo darbų programą atsižvelgdama į kiekvieno pastato gaunamos energijos šaltinius. Energijos efektyvumas apskaičiuojamas lyginant metinius

Vilniaus miesto savivaldybės ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studija

rezultatus nuo pastatų renovavimo baigimo, pašalinant tokius nuo ESCO įmonės nepriklausančius veiksnius, kaip oro sąlygų pasikeitimas, kitų įmonių vykdyti darbai ir mokyklų vidiniai funkciniai pokyčiai.

Rezultatai, kurių tikimasi pasiekti renovavus pirmąjį 100 mokyklų:

- Anglies dioksido sumažinimas 2300 tonų per metus laikotarpiu nuo 2014 m. iki 2031 m.
- Sunaudojamos energijos sumažinimas 10.7 MWh per metus laikotarpiu nuo 2014 m. iki 2031 m.

Pirmieji rezultatai bus žinomi dar šiais, 2015 metais. Vis dėlto iki 2012 m. renovuotų 45 mokyklų paskelbti tarpiniai rezultatai rodo, kad jau šiuo metu pavyko pasiekti kiek daugiau nei 30 proc. energijos sutaupymų šioje tiriamojoje mokyklų grupėje. Tikimasi, kad investicijų grąža ESCO įmonei padidės ilguoju laikotarpiu, kadangi energijos resursai turi tendenciją ateityje brangti. Panašių sutaupymų tikimasi ir iš ateityje sudarysimų energijos vartojimo efektyvumo sutarčių.

Pažymėtina, kad sudarytos energijos vartojimo efektyvumo sutartys turėjo teigiamos įtakos nedarbo mažinimui – vietos gyventojams atsirado galimybė patekti į darbo rinką. Šiuo metu ketinama sudaryti 200 energijos vartojimo efektyvumo sutarčių, kurių pagrindu darbai prasidėtų jau 2016 m. Vėliau ketinama sudaryti dar 300 tokių sutarčių.

Nors šio projekto tikslas buvo renovuoti Paryžiaus mokymo įstaigas, įgyta patirtis gali būti naudinga vykdant bet kokią kitų savivaldybės pastatų renovaciją³⁹.

RE:FIT programa

RE:FIT programa buvo parengta Londono mero iniciatyva. Šia programa siekiama padidinti viešųjų pastatų energijos naudojimo efektyvumą ir mažinti anglies dioksido emisiją. ESCO įmonės dalyvauja įgyvendinant energijos vartojimo efektyvumo priemones, leidžiančias viešosioms įstaigoms sumažinti einamąsias išlaidas mažinant suvartojamos energijos ir išmetamo anglies dioksido kiekį. ESCO įmonė garantuoja tam tikrą energijos sutaupymo lygį, tokiu būdu suteikdama galimybę sutaupyti.

³⁹ http://www.c40.org/case_studies/paris-school-retrofit-project-tackles-energy-efficiency-in-public-schools

Vilniaus miesto savivaldybės ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studija

RE:FIT programa gali būti naudinga siekiant įvairiomis priemonėmis mažinti išmetamo anglies dioksido kiekį. Šios priemonės apima statinių izoliacijos, medžiagų gerinimą, turimos įrangos (įskaitant elektros įrangą) atnaujinimą, taip pat diegiant tokias priemones, kaip kombinuota šiluma ir energija (angl. combined heat and power (CHP)), elektros įtampos optimizavimo įranga.

RE:FIT programa gali būti taikoma įvairios paskirties viešiesiems Londono pastatams. Viena grupių, kuriai taip pat aktuali energijos suvartojimo problema, yra mokyklos. RE:FIT mokyklų energijos vartojimo efektyvumo programa (angl. RE:FIT Schools energy efficiency programme) buvo sukurta ir yra remiama Londono mero, Švietimo departamento bei Energijos ir klimato kaitos departamento. Šia programa Londono mokyklos skatinamos renovuoti turimus pastatus diegiant energijos taupymo priemones, tokiu būdu mažinant anglies dioksido emisiją ir sutaupant ženkliai lėšų dalį, skirtą energijos ištekliams įsigyti. Sutaupymai garantuojami, todėl šis modelis siūlo saugią investicijų grąžą.

RE:FIT mokyklų energijos vartojimo efektyvumo programa yra pirma tokio masto programa Jungtinėje Karalystėje, ji nukreipta mokyklų suvartojamos energijos efektyvumo didinimui, suteikiant sąlygas didelėms finansinėms investicijoms į mokyklų pastatus, tuo pačiu gerinant mokyklų aplinką mokiniams ir mokytojams.

Šią programą remia ne pelno siekianti organizacija Salix Finance, teikianti beprocentes paskolas viešajam sektoriui, siekiančiam didinti suvartojamos energijos efektyvumą⁴⁰. Šią organizaciją finansuoja Energijos ir klimato kaitos departamentas bei Velso ir Škotijos vyriausybės⁴¹.

RE:FIT programoje dalyvaujančios mokyklos patirtis

Coville pradinė mokykla, turinti virš 315 mokinių nuo 3-11 metų, yra pasiryžusi sumažinti išlaidas energijai, įdiegdama energijos taupymo priemones.

Atlikus tyrimą, nustatyta, kad mokykla gali per metus sutaupyti 29 proc. (apie 13 tūkst. eurų) lėšų, skiriamų energetinėms išlaidoms, bei sumažinti anglies dioksido emisiją 50 tūkst. tonų per metus.

⁴⁰ <http://www.salixfinance.co.uk/about-us>

⁴¹ <http://refit.org.uk/what-refit/>

Vilniaus miesto savivaldybės ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studija

Projektą finansavo Salix Finance, suteikdama mokyklai beprocentę paskolą 7 metams. Mokykla paskolą išmoka pervesdama gautų sutaupymų lėšas. Tiekėjo pasiūlymas gautas 2013 m. gruodį, o darbai baigti 2014 m. kovo mėnesį.

Renovacijos metu mokykloje buvo įgyvendintos šios priemonės:

- patobulinta apšvietimo sistema, įmontuotos LED lemputės, automatinė apšvietimo kontrolės sistema;
- įrengta elektroninė karšto vandens nukalkinimo sistema;
- optimizuota pastato valdymo sistema;
- atlikta vožtuvų ir vamzdžių izoliacija;
- įrengta šaldymo kontrolė;
- įrengti programuojami elektroninių termostatų vožtuvai visoje mokykloje;
- įrengta šildytuvų temperatūros ir laiko kontrolė.

Atsižvelgiant į tai, kad energijos efektyvumo didinimo problema tampa vis labiau aktuali, neišvengiamai teks plėsti teisinį reglamentavimą, numatant laisvesnes procedūras viešosioms įstaigoms atlikti savo turimų pastatų modernizavimą. Aukščiau pateikti pavyzdžiai rodo, kad EPC modelio įgyvendinimo keliai gali būti įvairūs – Prancūzijos atveju projektą finansavo tiek pati ESCO įmonė pagal partnerystės sutartį su valdžios subjektu, tiek ir viešoji įstaiga atlikdama viešuosius pirkimus įprastu būdu. Žinoma, kiekvienu konkrečiu atveju pati viešoji įstaiga turi spręsti klausimą, koks būdas atlikti pastatų modernizavimą yra tinkamiausias. Vis dėlto, pažymėtina, kad pagrindinis veiksnys, lemiantis, kokią procedūrą viešoji įstaiga nuspręs pasirinkti, yra finansavimo klausimas. Dėl tos priežasties, kad viešosios įstaigos dažnai stokoja lėšų investicijoms į pastatų energijos efektyvumo didinimą, ESCO įmonės turi didžiulią reikšmę užtikrinant tiek valstybinį, tiek vietinės valdžios energetinį nepriklausomumą.

Kaip matyti iš Jungtinės Karalystės RE:FIT programos įgyvendintų projektų, kooperuodamosis valstybinės institucijos pačios gali būti pajėgios vykdyti investicinius projektus, kuriais siekiama viešųjų pastatų energetinio efektyvumo didinimo, lėšų sutaupymo ir aplinkos taršos mažinimo tikslų. Tiesa, kaip absoliučiai teigiama ir sektina vertintina beprocentinių paskolų iniciatyva, kuri užtikrina greitesnį ir efektyvesnį pastatų modernizavimu siekiamų tikslų įgyvendinimą.

1.1.5.2. REKOMENDACIJOS PIRKIMO DOKUMENTAMS

Nors vykdant rangos konkursus vis dar yra populiariausias mažiausios kainos kriterijus, vis tik kalbant apie energetinio efektyvumo siekį - prioritetas teikiamas be išimties ekonominio naudingumo vertinimo kriterijui. Vykdant privataus partnerio atranką tikslinga įtraukti ir kokybinių parametru, nes perkami *de facto* kartu ne tik darbai pagal aiškia specifikaciją, bet ir paslaugos, leisiančios sutaupyti energiją, kurias išreikšti vien kainos parametru nėra galimybių, todėl būtina įvertinti ir kokybinius paslaugų parametrus.

Galimi tokie pavyzdiniai ekonominio naudingumo vertinimo kriterijai ir jų santykis (gali būti naudojami dalis kriterijų ar jų derinys):

- Ekonominio naudingumo vertinimo kriterijai

Vertinamasis kriterijus	Lyginamasis svoris
Siūlomų energijos taupymo priemonių suderinamumas	10
Modernizuojamame pastate montuojamos įrangos kokybė, garantija	5
Tiekėjo personalo kvalifikacija, patirtis ⁴²	5
Racionalaus energijos naudojimo mokymo programa mokyklų darbuotojams ir mokiniams	5
Priemonės, užtikrinančios mažiausią mokyklos darbo trikdymą diegiant energijos efektyvumo didinimo priemones	5
Automatizuotų energijos sunaudojimo stebėjimo sistemų veikimo principai	5
Numatomas metinis energijos sutaupymas procentais nuo pradinio atskaitos laikotarpio	25
Gebėjimas pritraukti lėšas, skirtas projektui įgyvendinti	20
Sutarties trukmė	20

Lentelė Nr. 6. Ekonominio naudingumo vertinimo kriterijai.

⁴² Taikytinas tik tuo atveju, jei numatomas personalas, teiksiantis intelektines paslaugas, pvz., projektavimo, efektyvumo modeliavimo, bet ne techniniam ar statybiniam personalui..

Vilniaus miesto savivaldybės ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studija

EPC sutartis tarp ESCO įmonės ir Vilniaus miesto savivaldybės numatytų sutaupymų garantijas ir paskirstys finansinę, techninę riziką viso projekto įgyvendinimo metu. Rengiant EPC sutartis, būtina užtikrinti gerosios praktikos įgyvendinimą, todėl svarbu nustatyti pagrindinius EPC sutarties elementus:

- sutaupymų garantijos – ESCO įmonė garantuoja tam tikro dydžio metinių sutaupymų dydį, kuris bus pasiektas sutarties vykdymo metu. Sutartis turi aiškiai numatyti pasekmes, kurios kiltų nepasiekus garantuojamų sutaupymų, t. y. turi būti aiškiai nurodyta kaip ESCO įmonė kompensuos skirtumą tarp garantuotų ir faktinių sutaupymų. Taip pat turi būti numatyta, kaip bus paskirstytas ženkliai viršijantis garantuojamus sutaupymus gautas pelnas tarp ESCO įmonės ir savivaldybės įstaigos;
- investicijų apimtis, kuri reikalinga garantuotiems sutaupymams pasiekti, bei savivaldybės įsipareigojimas padengti investicijas;
- tiksliais skaitiniais vienetais išreikštas sutaupymų dydis ateityje lyginant su atskaitiniu pradžios laikotarpiu. Skaičiavimai turi būti atliekami pagal sutarties sudarymo metu galiojančias kainas ir tikėtiną infliaciją;
- ESCO įmonės įsipareigojimas pateikti kasmetinę ataskaitą apie turėtus sutaupymus. Sutaupymai pateikiami fizikiniais (MWh, CO₂ ir pan.) ir finansiniais dydžiais;
- ESCO įmonės įsipareigojimas tinkamai parengti ir įgyvendinti energiją taupančias priemones;
- savivaldybės įsipareigojimas sudaryti tinkamas sąlygas energiją taupančioms priemonėms įgyvendinti;
- planuojamų investicijų įgyvendinimo trukmė;
- įdiegtų energiją taupančių technologijų perdavimo savivaldybės nuosavybėn tvarka;
- būdai, kuriais bus apmokama už suteiktas paslaugas ir gautus sutaupymus. Įprastai mokėjimai atliekami kiekvieną mėnesį šalių sutarimu nustačius konkretų mokesčio dydį;
- modernizuojamo pastato, dėl kurio sudaroma EPC sutartis, veiklos tikslai;
- sutarties trukmė – nuo 10 iki 25 metų;
- garantuojamų sutaupymų perskaiciavimo metodai, tuo atveju, jeigu nustatyti parametrai skiriasi nuo pirminių garantuojamų sutaupymų skaičiavimo metu preziumuojamų dydžių;

- galutinė ataskaita – iki atsiskaitomojo laikotarpio pabaigos, ESCO įmonė perduoda savivaldybei galutinę ataskaitą, kurioje nurodomi visi gauti sutaupymai, garantuoti sutaupymai bei kita pasiekta nauda⁴³.

1.1.6. PROJEKTO ĮGYVENDINIMO TEISINIŲ PROCEDŪRŲ VEIKSMŲ ANALIZĖ, VPSP PROCEDŪRŲ TAIKYTINUMO ANALIZĖ

Žemiau pateikiame galimą energetinio efektyvumo didinimo pilotinio projekto įgyvendinimo pavyzdį.

Projekto įgyvendinimo trukmė

Numatoma projekto įgyvendinimo trukmė **15 metų**, kuri yra siejama su pakankamu investicijų atsiperkamumui laikotarpiu, jei iš dalies investicijos subsidijuojamos ir/ar kitaip skatinamos viešaisiais finansiniais instrumentais (valstybės garantijomis, lengvatinėmis paskolomis, pan.).

Projekto etapai

Projekto grafikas pateikiamas 7 lentelėje.

Projektas "Pilotinės mokyklos energetinio efektyvumo priemonių diegimas ESCO modeliu"					
Užduoties pavadinimas	Valdžios/ Privataus sektoriaus atsakingi koordinatoriai	Išorės konsultantai	Rezultatas	Pradžia	Pabaiga
1. Projekto dokumentacijos rengimas					
1.1. Parengti investicinio projekto paslaugų teikėjų konkursą	VILNIAUS M. SAV. ADM.		Pasirašyta sutartis su konsultantais	0 mėn.	3 mėn.
1.2. Parengti investicinį projektą ir partnerystės klausimyną	VILNIAUS M. SAV. ADM.	√	Parengtas investicinis projektas ir partnerystės klausimynas	3 mėn.	6 mėn.
1.3. Suderinti projektą su suinteresuotomis šalimis (LR finansų ministerija, taryba)	VILNIAUS M. SAV. ADM.	√	Gautas suinteresuotų šalių pritarimas	6 mėn.	8 mėn.
2. . Rangovo / VPSP projekto vykdytojo atrinkimas					

⁴³ <http://www.transparence.eu/eu/trainings/eu-manual>

Vilniaus miesto savivaldybės ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studija

Užduoties pavadinimas	Valdžios/ Privataus sektoriaus atsakingi koordinatoriai	Išorės konsultantai	Rezultatas	Pradžia	Pabaiga
2.1. Konkurso sąlygų rengimas	VILNIAUS M. SAV. ADM.	√	Parengtas konkurso sąlygų paketas	8 mėn.	10 mėn.
2.2. Viešinimas visuomenei ir suinteresuotoms šalims	VILNIAUS M. SAV. ADM.	√	Suderintas konkurso sąlygų paketas	10 mėn.	12 mėn.
2.3. Vykdyti viešąjį pirkimą / VPSP konkursą	VILNIAUS M. SAV. ADM.	√	Nustatytas konkurso laimėtojas	12 mėn.	16 mėn.
2.4. Sudaryti sutartį su konkurso laimėtoju	VILNIAUS M. SAV. ADM.	√	Sudaryta EPC sutartis su ESCO įmone	16 mėn.	17 mėn.
3. Statybos etapas					
Užduoties pavadinimas	Valdžios/ Privataus sektoriaus atsakingi koordinatoriai ⁴⁴	Išorės konsultantai	Rezultatas	Pradžia	Pabaiga
3.1. Vykdyti mokyklos atnaujinimą	ESCO įmonė		Atnaujinta mokykla	17 mėn.	22 mėn.
3.2. Vykdyti mokyklos priežiūrą	ESCO įmonė		Baigtas EPC paslaugų teikimas	22 mėn.	175 mėn.

Lentelė Nr. 7. Projekto grafikas.

1.1.7. PILOTINIŲ OBJEKTŲ TECHNINIS IR EKONOMINIS VERTINIMAS

Pridedama atskiru dokumentu (žr. Priedas Nr. 1 ir Priedas Nr. 2)

1.1.8. VILNIAUS M. 2010-2020 METŲ STRATEGINIO PLANO PAKEITIMŲ PROJEKTAS

Pridedama atskiru dokumentu (žr. Priedas Nr. 3)

⁴⁴ Veiklas vykdo VILNIAUS M. SAV. ADM. arba privatus subjektas priklausomai nuo pasirinkto modelio – VPSP ar tradiciniai viešieji pirkimai.

IŠVADOS

1. Vilniaus miesto savivaldybė, kaip ir nemaža dalis kitų vietos savivaldos organizacijų, patiria finansinių išteklių trūkumo problemą, todėl būtina įvertinti kaštų mažinimo alternatyvas. Įvertinant tai, kad bendroje Vilniaus miesto savivaldybės Švietimo, kultūros ir sporto departamentui pavaldžių įstaigų ūkio valdymo išlaidų struktūroje energiniai resursai pastatų eksploatacijai (išlaidos šildymui, elektrai ir vandeniui) sudaro didžiausią dalį – 40 proc., energijos efektyvumo didinimas yra ta sritis, kurioje galimi Vilniaus miesto savivaldybės biudžeto lėšų sutaupymai.
2. Energijos efektyviam naudojimui didelę reikšmę turi ne tik efektyvūs technologiniai sprendiniai, tačiau ir socialinis energijos vartojimo aspektas, t. y. asmenų, dėl vienokių ar kitokių priežasčių, būnančių pastatuose ir besinaudojančių energetiniais resursais, elgesys. Vilniaus miesto savivaldybėje vartojimo įpročių keitimo politika yra dar neišnaudotas potencialas.
3. Žinoma, didieji sutaupymai galimi atnaujinant energetiškai neefektyvius pastatus, tačiau žinant esamą biudžeto deficitą, būtinos alternatyvos atnaujinimo projektų finansavimui. Vakarų valstybėse sėkmingai veikia ESCO įmonės pagal EPC sutartos, kurios garantuoja viešojo subjekto energijos sutaupymus po atliktos pastatų renovacijos. *Užsakovas už energiją moka dabartinę arba mažesnę kainą, tuo tarpu, pasibaigus sutartyje numatytam laiko tarpui, jam atitenka visa nauja infrastruktūra ir visi nauji sutaupymai. ESCO veikia apibrėžiama tam tikromis energetinės veiklos sutartimis, kurių populiariausios yra:*
 - garantuotų sutaupymų sutartis;
 - naudos pasidalijimo sutartis.
4. Sutarties dėl energijos vartojimo efektyvumo modelis Lietuvoje dar neturi gilių tradicijų, tačiau užsienio praktika rodo, kad šis modelis yra efektyvus, siekiant mažinti išlaidas energijai.
5. Atliktas teisinis ESCO tipo projektų įgyvendinimo vertinimas parodė, kad pastatų renovavimas su privačiu kapitalu galimas tiek tradicinių viešųjų pirkimų būdu, tiek privatų subjektą pritraukiant VPSP sutartimi pagal LR viešųjų pirkimų įstatymą.

Vilniaus miesto savivaldybės ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studija

6. Vis tik įvertinant suinteresuotų šalių, atsakingų už VPSP Lietuvoje poziciją iš aukščiau minėtų abiejų galimų teisinių formų pilotinių energetinio efektyvumo projektų įgyvendinimui rekomenduotina taikyti VPSP formą - VžPP, pagal tokio modelio sutartį pagrindiniai mokėjimai privačiam subjektui būtų iš savivaldybės.
7. Atlikta užsienio šalių praktikos analizė rodo, kad pastatų renovacija duoda akivaizdžią finansinę naudą.
8. Taip pat siekiant įvertinti konkrečių savivaldybės valdomų objektų investicijų į energetinio efektyvumo priemonių prasmingumą, išanalizuotos trys pasirinktos pilotinės švietimo įstaigos, t.y. chorinio dainavimo mokykla „Liepaitės“ (toliau – Liepaitės), lopšelis – darželis „Šnektis“ (toliau – Šnektis) ir „Žiburio“ pradinė mokykla (toliau – Žiburio). Atliktas techninių priemonių poreikio bei investicijų į energetines efektyvumo priemones atsipirkimo vertinimas. Išnagrinėtų objektų istorinės šiluminės energijos sąnaudos: Liepaitės pastatas ~ 175 kWh/ kv. m., Šnekučio pastatas ~ 200 kWh/ kv. m. ir Žiburio pastatas – 133 kWh/ kv. m. **Šnekučio pastatas yra energetiškai neefektyviausias ir galėtų būti patraukliausia investicija į energetinio efektyvumo priemones pritraukiant privatų kapitalą.**
9. **Esant didžiausioms investicijoms į energetinio efektyvumo priemones būtų galima sutaupyti ~70% - 80% energijos sąnaudų. Energijos sutaupymai atlikus investicijas pagal galiojančius norminius reikalavimus ~40% - 60%.**
10. Optimaliausia finansavimo struktūra privačiam investuotojui – pagal VIPA patvirtintas finansavimo sąlygas centrinės valdžios viešųjų pastatų modernizavimo projektams: paskolos suma iš VIPA valdomo fondo iki 80% pradinių investicijų sumos (paskolos terminas 20 m., paskolos kaina 2%) ir 20% privataus investuotojo lėšos. Investicijas į vėdinimo sistemos diegimą visiškai prisiima viešasis sektorius. **Remiantis šia finansavimo struktūra, Projektas būtų patrauklus privačiam investuotojui ir būtų galima pasiekti ~10% - 16% investicijų vidinę grąžos normą esant Projekto terminui 20 metų. Šnekučio pastatas būtų patrauklus privatiems investuotojams net ir esant 15 metų Projekto terminui (investicijų vidinė grąžos norma ~13%).** Projekto patrauklumui padidinti mažiau efektyviuose projektuose gali prireikti 10% - 20% papildomos subsidijos (nuo bendrų pradinių investicijų vertės).

ŠALTINIAI

1. Lietuvos mokslo tarybos informacija apie tarptautinę programą „Horizontas 2020“, http://www.lmt.lt/lt/mkf/tarptautines-programos_613/horizon2020/apie_horizon2020.html [žiūrėta 2015-01-20].
2. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos aplinkos projektų valdymo agentūros informacija apie programą „Life+“, <http://www.apva.lt/lt/life.html> [žiūrėta 2015-01-20].
3. <http://www.serpente-project.eu/index.html> [žiūrėta 2015-01-24].
4. Programa „Euronet 50/50“, <http://www.euronet50-50.eu/index.php/contents/view/euronet-50-50-what-and-why> [žiūrėta 2015-01-20].
5. Programa „Euronet 50/50 max“ <http://euronet50-50max.eu/lt/about-uronet-50-50-max/what-is-the-uronet-50-50-max-about> [žiūrėta 2015-01-24].
6. ES energetikos ir transporto instituto informacija apie EPC <http://iet.jrc.ec.europa.eu/energyefficiency/european-energy-service-companies/energy-performance-contracting> [žiūrėta 2015-01-05].
7. Studijos “Finansinių instrumentų naudojimo energijos vartojimo efektyvumo didinimo projektams įgyvendinti galimybių analizė ir tokių projektų finansavimo schemų parengimas” ataskaita, 2007: http://www.ena.lt/Ataskaitos/Fin_instrum.pdf [žiūrėta 2015-01-05].
8. Energy services companies in Europe, status report 2005: <http://bookshop.europa.eu/en/energy-services-companies-in-europe-pbLBNA21646/> [žiūrėta 2015-01-05].
9. Energy Efficiency and its contribution to energy security and the 2030 Framework for climate and energy policy http://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2014_energy_efficiency_communication.pdf [žiūrėta 2015-01-06].

10. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/31/ES 2010 m. gegužės 19 d. dėl pastatų energinio naudingumo (nauja redakcija)
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32010L0031&from=EN> [žiūrėta 2015-02-02].
11. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/27/ES 2012 m. spalio 25 d. dėl energijos vartojimo efektyvumo, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 2009/125/EB ir 2010/30/ES bei kuria panaikinamos direktyvos 2004/8/EB ir 2006/32/EB
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0027&from=EN> [žiūrėta 2015-02-05].
12. „Energy Efficiency Trends in the EU“, Odysee-Mure, 2011.
13. LR energetikos ministro 2014 m. gegužės 19 d. įsakymas Nr.1-118 „Dėl penkių bandomųjų centrinės valdžios viešųjų pastatų, kuriuose bus įgyvendinami energijos vartojimo efektyvumo didinimo projektai, sąrašo patvirtinimo“ <https://www.etar.lt/portal/lt/legalAct/5e9a1940df4d11e388bee944977d73d2> [žiūrėta 2015-02-10].
14. LR Seimo 2012 m. birželio 26 d. nutarimas Nr. XI-2133 „Dėl Nacionalinės energetinės nepriklausomybės strategijos patvirtinimo“ http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=429490&p_tr2=2 [žiūrėta 2015-02-11].
15. LR energetikos ministerijos informacija apie energetinės nepriklausomybės strategiją http://www.enmin.lt/lt/uploads/energetines_nepriklausomybes_strategija.pdf [žiūrėta 2015-02-19].
16. Viešųjų pastatų energinio efektyvumo didinimo programa <http://www.am.lt/VI/files/0.674352001420204012.doc> [žiūrėta 2015-03-02].
17. Vilniaus miesto savivaldybės Švietimo, kultūros ir sporto departamentui pavaldžių įstaigų ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studija (2014).
18. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2002 m. kovo 4 d. įsakymas Nr. 102 “Dėl Lietuvos higienos normos HN 75:2002 „Ikimokyklinio ugdymo įstaigos. Higienos normos ir taisyklės" patvirtinimo” ir Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro 2005 m. birželio 9 d. įsakymas Nr. V-476 “Dėl Lietuvos higienos normos HN 21:2005 "Bendrojo lavinimo mokykla. Bendrieji sveikatos saugos reikalavimai" patvirtinimo.

Vilniaus miesto savivaldybės ūkio valdymo ir kitų paslaugų optimizavimo galimybių studija

19. Europos rekonstrukcijos ir plėtros banko užsakymu rengta studija „Energijos vartojimo efektyvumo projektų Lietuvos viešajame sektoriuje rinkos paklausos studija“, 2014, http://www.enmin.lt/upload/ESCO_studija.pdf [žiūrėta 2015-03-03].
20. VIPA pranešimas Energijos efektyvumo fondas: centrinės valdžios viešųjų pastatų ir gatvių apšvietimo modernizavimo galimybės 2015-03-05.
21. Paris School Retrofit Project tackles energy efficiency in public schools http://www.c40.org/case_studies/paris-school-retrofit-project-tackles-energy-efficiency-in-public-schools [žiūrėta 2015-03-21].
22. Salix finance, <http://www.salixfinance.co.uk/about-us> [žiūrėta 2015-03-21].
23. RE:FIT programa, <http://refit.org.uk/what-refit/> [žiūrėta 2015-03-21].
24. EPC manual, <http://www.transparens.eu/eu/trainings/eu-manual> [žiūrėta 2015-02-02].

PRIEDAI

- 5. PILOTINIŲ OBJEKTŲ ATNAUJINIMO TECHNINIS VERTINIMAS**
- 6. PILOTINIŲ OBJEKTŲ INVESTICIJŲ EKONOMINIO ATSIPIRKIMO VERTINIMAS**
- 7. VILNIAUS M. 2010-2020 METŲ STRATEGINIO PLANO PAKEITIMŲ PROJEKTAS**
- 8. LIETUVOS MOKYKLŲ IR DARŽELIŲ PASTATŲ TIPŲ IDENTIFIKAVIMO APKLAUSOS REZULTATŲ APIBENDRINIMAS**